
คู่มือเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน
และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ในการบริหารจัดการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติ

โครงการเพิ่มศักยภาพบุคลากรในการจัดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม

และ

ภาควิชาวิทยาศาสตร์ทางทะเล คณะวิทยาศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กุมภาพันธ์ 2546

คำนำ

ปัจจุบันแหล่งธรรมชาติประเภทต่าง ๆ ได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์อย่างฟุ่มเฟือย ชาติความระมัดระวัง ส่งผลให้แหล่งธรรมชาติเหล่านี้ถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว และมีสภาพเสื่อมโทรมซึ่งยากแก่การฟื้นฟูให้มีสภาพเดิม จึงมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องให้มีการอนุรักษ์อย่างเร่งด่วน ประกอบกับได้มีการปฏิรูประบบราชการใหม่ และได้ให้อำนาจองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาบริหารจัดการแหล่งธรรมชาติมากขึ้น ซึ่งหน่วยงานบางแห่งยังขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนี้ดีพอ จึงเห็นควรให้มีการศึกษาโครงการเพิ่มศักยภาพบุคลากรในการจัดการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติอันควรค่าแก่การอนุรักษ์ขึ้น เพื่อเพิ่มขีดความสามารถแก่ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนให้มีความรู้ ความเข้าใจในการวางแผนบริหารจัดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการดูแลรักษาแหล่งธรรมชาติอันควรอนุรักษ์ให้คงอยู่ตลอดไป

โดยโครงการนี้ได้จัดทำ " คู่มือเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นในการบริหารจัดการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติ" ขึ้น เพื่อมุ่งหวังให้หน่วยงานราชการ ส่วนกลาง องค์กรเอกชน และประชาชนในพื้นที่ ได้เข้าใจถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วม และเป็นการสร้างเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรในการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติมากขึ้น

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

พ.ศ. 2546

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

บทนำ	1
ทำไมต้อง "มีส่วนร่วม"?	
▪ กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วม	10
▪ การพัฒนาด้านความรู้และการตื่นตัวรับรู้ข้อมูลข่าวสาร	11
▪ การยอมรับแนวคิด "พหุนิยมของการพัฒนา"	12
▪ ข้อดีของการเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมแต่แรกเริ่ม	13
การค้นหาผู้มีส่วนร่วม	
▪ การกำหนดผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือผู้แทนจากภาคีต่างๆ	15
การสร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วม	
▪ การสร้างทัศนคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วม	20
▪ การสร้างการสื่อสารในแนวราบ แบบเท่าเทียม	22
▪ การยอมรับในความแตกต่างหลากหลาย	23
▪ การสร้างวัฒนธรรมการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมลงมือทำ	24
กิจกรรมตัวอย่างเพื่อกระบวนการเรียนรู้ในการมีส่วนร่วม	
▪ การร่างแผนที่ของแหล่งธรรมชาติร่วมกัน	28
▪ การสร้างเป้าหมายหรือวิสัยทัศน์ร่วมเกี่ยวกับแหล่งธรรมชาติ	30
▪ การร่างแผนผังกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อทำความเข้าใจ บทบาทหน้าที่และความสัมพันธ์ของกลุ่มผู้มีส่วนร่วม	31
▪ การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่เกี่ยวกับแหล่งธรรมชาติ	34
▪ การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา	36
▪ การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง และโอกาส (SWOT Analysis)	38
▪ การค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหาโดยใช้แผนที่ความคิด (Mind Mapping)	41

สารบัญ (ต่อ)

การส่งเสริมความหลากหลายทางความคิด	
▪ การส่งเสริมความหลากหลายทางความคิด	44
การจัดการปัญหาความขัดแย้ง	
▪ การวางกติกาในการประชุมปรึกษาหารือและการทำงานร่วมกัน	45
▪ การร่วมกันวิเคราะห์ถึงสาเหตุของความขัดแย้ง	47
▪ การหาทางออกแบบ “ชนะทุกฝ่าย”	48
▪ การใช้บุคคลที่สามที่เป็นกลางเพื่อช่วยไกล่เกลี่ย	49
การมีส่วนร่วมติดตามตรวจสอบ	
▪ การมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล	54
▪ การเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลแก่ประชาชนในท้องถิ่น	55
ส่งท้าย	59
รายชื่อหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อม	61
บรรณานุกรม	65

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทนำ

การมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติ คืออะไร ?

คือ การเปิดโอกาสให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชน ทั้งในรูปของบุคคล หรือองค์กร หรือประชาสังคม เข้ามาร่วมกันวางแผน ลงมือปฏิบัติรวมทั้งติดตาม ตรวจสอบ และประเมินการบริหารจัดการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติ

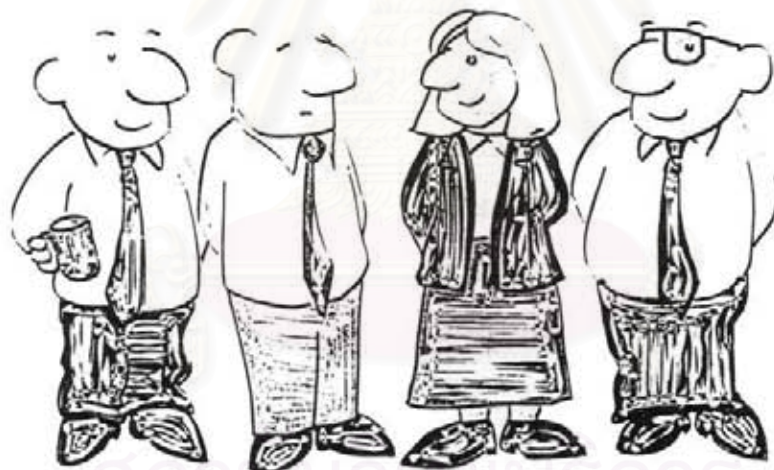
คำว่า “การมีส่วนร่วม” หมายความว่าอย่างไร ?

“การมีส่วนร่วม” มีความหมายในหลายมิติ และเป็นได้ทั้งวิธีการ และเป้าหมาย ในมุมมองของการอนุรักษ์ “การมีส่วนร่วม” คือ การที่ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ตั้งแต่จุดเริ่มต้น กล่าวคือ ตั้งแต่การริเริ่มสร้างแนวความคิดไปจนถึงสิ้นสุดการทำกิจกรรม รวมทั้งติดตามตรวจสอบร่วมกัน มุมมองดังกล่าวจึงมุ่งเน้นถึงการให้ความสำคัญกับ “กระบวนการ” มากกว่า “เป้าหมาย”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติในท้องถิ่นควรจะเริ่มต้นอย่างไร?

การอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติในท้องถิ่นควรจะเริ่มต้นโดยการกำหนดและวิเคราะห์ปัญหาโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น เพราะถ้าละเลย “การมีส่วนร่วม” ตั้งแต่จุดเริ่มแรกแล้วโอกาสที่การดำเนินงานจะประสบกับความล้มเหลวย่อมเกิดขึ้นได้ เพราะทิศทางของโครงการดังกล่าวมักจะไม่สามารถตอบสนองปัญหาและความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วัตถุประสงค์ของคู่มือการมีส่วนร่วม

คู่มือนี้ร่างขึ้นเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรประชาชน กลุ่มชาวบ้าน หรือผู้นำชุมชน นำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในท้องถิ่น คือเป็นความพยายามของผู้คนหรือองค์กรในท้องถิ่นเองที่จะวางแผน ลงมือจัดการ และติดตามตรวจสอบการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติ

การมีส่วนร่วมไม่ได้มีรูปแบบหรือมาตรฐานเดียว ดังนั้น คู่มือนี้จึงมีขึ้นเพื่อเสนอแนวทางกว้างๆ เพื่อสร้างเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วม มิใช่เป็นคัมภีร์หรือตำราที่ต้องดำเนินตามอย่างเคร่งครัดทุกขั้นตอน แต่ละท้องถิ่นมีสภาพสังคม วัฒนธรรมต่างๆ กัน ยิ่งไปกว่านั้น ศักยภาพของท้องถิ่นในการผลักดันการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรในการอนุรักษ์ก็มีความหลากหลาย บางท้องถิ่นสามารถจัดการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติโดยที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมได้อย่างดีแล้ว แต่บางที่ก็ยังไม่เพิ่งเริ่มต้น

ดังนั้น คู่มือนี้จึงต้องนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพและความพร้อมของท้องถิ่น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การพิจารณาความพร้อมของท้องถิ่น

การพิจารณาเงื่อนไขความพร้อมของท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์แหล่ง
ธรรมชาติมีหลักเกณฑ์เบื้องต้น คือ "3 ส."

1. สนใจ

- ผู้คนจากหลากหลายภาคีในท้องถิ่นให้ความสนใจหรือตั้ง
คำถามเกี่ยวกับประเด็นการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติและม
ความมุ่งหวังที่จะเห็นแหล่งธรรมชาติได้รับการดูแลรักษา
อย่างเหมาะสม

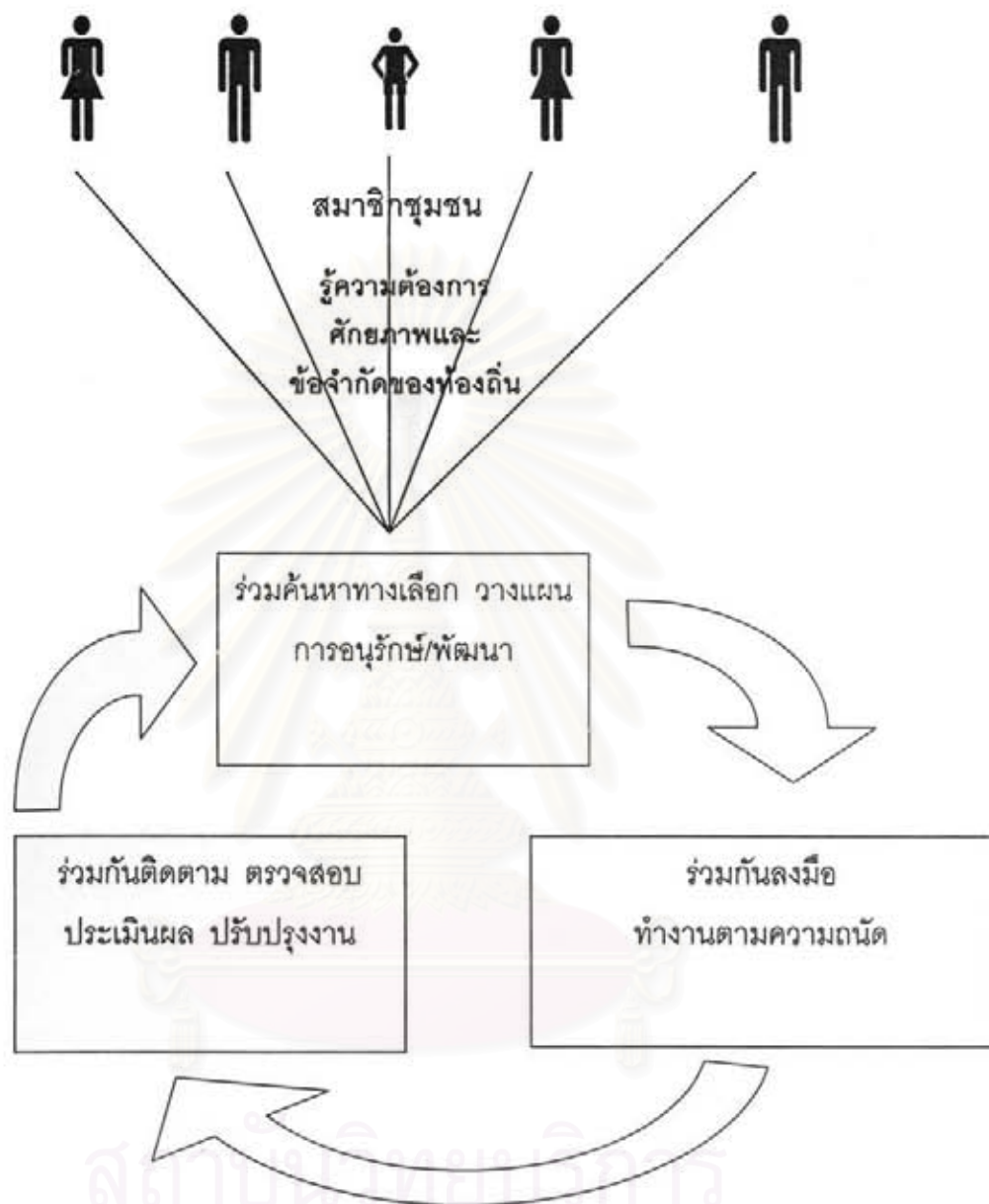
2. สนับสนุนและสละเวลา

- ผู้คนจากหลากหลายภาคีในท้องถิ่นมีความเต็มใจร่วมมือ
สนับสนุนและสละเวลาเพื่อการมีส่วนร่วมและการดำเนิน
งานอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติ

3. สมัครงใจ

- ผู้คนจากหลากหลายภาคีในท้องถิ่นมีส่วนร่วมให้ความคิดเห็น
และดำเนินงานอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติอย่างสมัครงใจ ไม่ได้
ถูกบังคับ ถูกครอบงำจากรัฐหรือผู้แทนภาคีใดภาคีหนึ่ง หรือ
อีกนัยหนึ่งคือไม่ได้เป็นกลุ่มจัดตั้ง

แผนผังการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาในท้องถิ่น

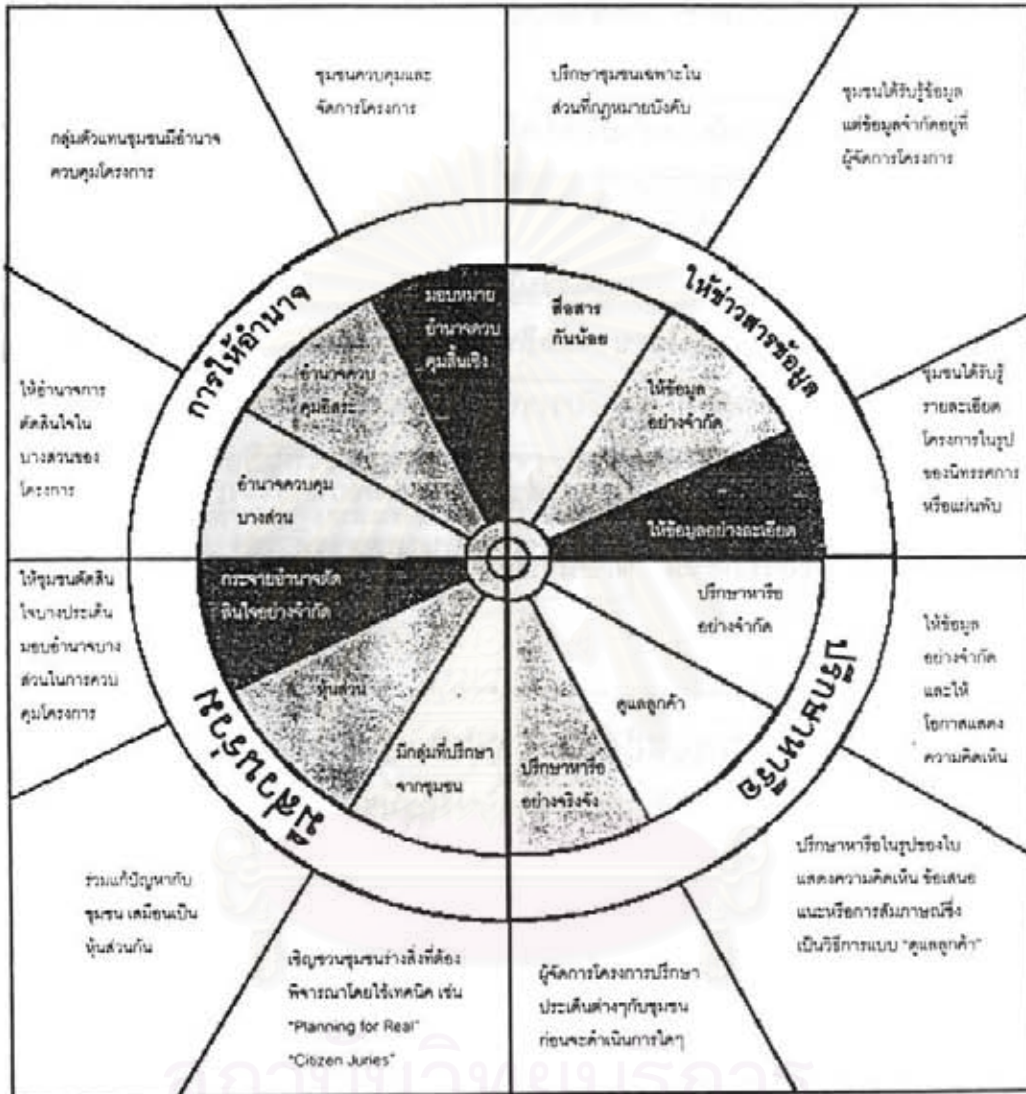
(แผนผัง คัดแปลงจากโครงการศึกษารูปแบบและแนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์การบริหารส่วนตำบล สดามันเทคโนโลยี
เพื่อการพัฒนาชนบท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2540)

1. ทำไมต้อง “มีส่วนร่วม”

สังคมไทยในปัจจุบันได้เริ่มให้ความสำคัญกับกระบวนการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในหลายๆ ด้าน ตั้งแต่การมีส่วนร่วมดูแลจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ การมีส่วนร่วมในการจัดการการศึกษา การมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายทิศทางการดำเนินงานพัฒนาดังนั้น แทนที่ประชาชนจะเป็นเพียงผู้เฝ้าดูหรือผู้รับผล ก็ปรับบทบาทเป็นผู้วิเคราะห์สถานการณ์และหาหนทางแก้ไข และแสดงความคิดเห็น ลงมือกระทำ รวมทั้งตรวจสอบและประเมินผลเองด้วย การมีส่วนร่วมในระดับรากหญ้า สอดคล้องกับแนวคิดประชาธิปไตยและการกระจายอำนาจรัฐลงไปสู่องค์กรท้องถิ่นและสู่ประชาชน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนผังการมีส่วนร่วม

แผนผังการมีส่วนร่วมข้างบนนี้แสดงให้เห็นรูปแบบและระดับการมีส่วนร่วม 4 ชั้น
คือ

1

การมีส่วนร่วมในการรับรู้ข่าวสารข้อมูล

2

การมีส่วนร่วมให้คำปรึกษาหารือ

3

การมีส่วนร่วมให้คำปรึกษาหารือ-เป็นเสมือนหุ้นส่วน
-มีอำนาจตัดสินใจในระดับที่จำกัด

4

การมีส่วนร่วมโดยมีอำนาจในการตัดสินใจ
และควบคุมอนาคตของตัวเอง

.....

จำเป็นต้องเน้นในที่นี้ว่าในกรณีที่เป็นเรื่องแผนงานระดับท้องถิ่น
หรือโครงการเล็กๆ ในท้องถิ่น ประชาชนหรือชุมชนอาจมีส่วนร่วมถึงขั้น
วางแผนและตัดสินใจได้ แต่ถ้าเป็นโครงการขนาดใหญ่ และเป็นโครงการที่มี
ผลทั้งด้านบวกหรือลบต่อผู้คนหมู่มากเกินขอบเขตของท้องถิ่น อำนาจการ
ตัดสินใจต้องไม่จำกัดอยู่ในวงของประชาชนในท้องถิ่นเท่านั้น
จะต้องอาศัยข้อมูลและความคิดเห็นจากประชาชนส่วนอื่นๆ
รวมทั้งนักวิชาการ ผู้ชำนาญการ และต้องให้โอกาส
ประชาชนจากทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความ
ความคิดเห็นด้วย

การมีส่วนร่วมของประชาชนกลายเป็นวาระสำคัญของสังคมไทย เนื่องจากปัจจัยหลัก 3 ประการ คือ

- 1) อิทธิพลของกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วม
- 2) การพัฒนาด้านความรู้ และการตื่นตัวรับรู้ข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งพัฒนาการเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนและการกระจายอำนาจ
- 3) การยอมรับแนวคิด “การบริหารจัดการหลากหลายรูปแบบ” หรือนักวิชาการเรียกกันว่า “พหุนิยมของการพัฒนา” และการมีตัวอย่างที่สะท้อนถึงศักยภาพของประชาชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการบริหารจัดการด้านอื่นๆ

1 กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วม

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี พ.ศ. 2545 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และ 9

- ที่ผ่านมานโยบายหลักของรัฐเน้นที่การรวมศูนย์และการบริหารจัดการโดยรัฐ คือการจัดการแบบบนลงล่าง แต่การจัดการในรูปแบบนี้ทำให้งานพัฒนาส่วนหนึ่งไม่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในท้องถิ่น
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี พ.ศ. 2540 ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในหลายระดับและในหลากหลายรูปแบบยิ่งขึ้น
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540-2544) ก็ร่างขึ้นหลังจากที่มีการจัดประชุมประชาชนเพื่อรับฟังข้อเสนอแนะเกี่ยวกับทิศทางการพัฒนาประเทศ และแผนฯ ฉบับที่ 9 (2545-2549) ก็มีการจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา รวมทั้งจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนที่กว้างขวางยิ่งขึ้น
- การกระจายอำนาจไปยังหน่วยการปกครองระดับตำบล โดยรูปแบบขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นแนวทางให้ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมทั้งวางแผน และบริหารจัดการงบประมาณ

2 การพัฒนาด้านความรู้ และการตื่นตัวรับรู้ข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งพัฒนาการเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนและการกระจายอำนาจ

- ในปัจจุบัน สื่อต่างๆ โดยเฉพาะสื่อสารมวลชนมีบทบาทอย่างมากในการเรียนรู้และรับรู้ข่าวสารต่างๆ
- สำหรับด้านผู้รับสื่อ คือ ประชาชนเองก็มีความตื่นตัวในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารมากขึ้น การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมนั้น ย่อมหมายถึงการให้ความรู้และให้ข้อมูลที่สำคัญๆ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างประชาชนเอง และระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่รัฐ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3 การยอมรับแนวคิด “พหุนิยมของการพัฒนา”
“การบริหารจัดการหลากหลายรูปแบบ” และการมี
ตัวอย่างที่สะท้อนถึงศักยภาพของประชาชนท้องถิ่นใน
การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการบริหาร
จัดการด้านอื่นๆ

▪ การศึกษาสังคมวัฒนธรรมของชุมชนหลาย
แห่งสะท้อนให้เห็นว่าประชาชนในท้องถิ่นมีแนวทาง
การบริหารจัดการ และการพัฒนาของตนเองที่
เหมาะสมกับบริบททางสังคมและตั้งอยู่บน
พื้นฐานของทุนหรือรากเหง้าทางวัฒนธรรม

▪ รูปแบบการจัดการจึงมีความแตกต่างออกไปเพื่อให้
สอดคล้องกับบริบททางสังคมเหล่านี้ ตัวแบบที่ถูกต้อง
ไม่ได้มีเพียงหนึ่งเดียว หรือเป็นตัวแบบที่มาจากรัฐเท่านั้น
แต่ประชาชนสามารถจะมีส่วนร่วมและสร้างแนวทาง
การบริหารจัดการได้เองด้วย

การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ จึงต่างจากการจัดการแบบ
“บนลงล่าง” หรือการสั่งการโดยผู้คนกลุ่มเล็กๆ ในท้องถิ่นแต่เป็นการ
กระตุ้นให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามารับรู้ และให้ความคิดเห็นต่อสิ่งต่างๆ ที่เกิด
ขึ้นในท้องถิ่น ร่วมค้นหาแนวทางในการแก้ปัญหาของท้องถิ่น

ข้อดีของการเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม แต่แรกเริ่มคือ

- ทำให้การวางแผนและนโยบาย การเลือกแนวทางปฏิบัติ มีความเหมาะสม เพราะการวางแผนนั้นได้ผ่านการประชุมปรึกษาหารือ มีการพิจารณากลั่นกรองจากมุมมองที่หลากหลาย และมีการเรียนรู้จากประสบการณ์ของหลายฝ่าย
- ช่วยบรรเทาปัญหา “ต่างคนต่างทำ” และการทำงานที่ขาดการประสาน ซึ่งทำให้เกิดความซ้ำซ้อนและความขัดแย้ง
- ทำให้แผนการจัดการและการปฏิบัติมีความเปิดเผย โปร่งใส ตรวจสอบได้ ได้รับการยอมรับและความไว้วางใจ
- ทำให้เกิดความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ เพราะอำนาจในการวางแผนและลงมือปฏิบัติอยู่ในมือของประชาชนในท้องถิ่น ทุกคนจึงควรช่วยกัน สอดส่องดูแลรักษาและเสียสละเพื่อท้องถิ่นของตนเอง
- ทำให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองได้ เป็นการเพิ่มขีดความสามารถและพลังของท้องถิ่น เนื่องจากมีการใช้ความรู้และประสบการณ์จากท้องถิ่นมาเป็นเครื่องมือในการวางแผน

- ช่วยสร้างเสริมผู้คนในท้องถิ่นให้มีความรู้และประสบการณ์ในการบริหารจัดการ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น
- ช่วยสร้างวัฒนธรรมการรับฟังความคิดเห็น การเปิดกว้างและพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เพราะการมีส่วนร่วมนั้นต้องอาศัยการสื่อสารสองทาง

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. การค้นหาผู้มีส่วนร่วม

การกำหนดผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือ ผู้แทนจากภาคีต่างๆ

เมื่อได้ทราบถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการค้นหา ผู้ที่ควรจะเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ ผู้ที่ได้รับประโยชน์และผู้ที่เกี่ยวข้อง (หรืออาจจะทั้งได้และเสียในเวลาเดียวกัน) ผู้ที่ได้รับผลกระทบด้านบวกหรือด้านลบ โดยทางตรงหรือทางอ้อม และผู้ที่มีความผูกพัน อยู่ใกล้ชิด มีความรู้เกี่ยวกับแหล่งธรรมชาติอื่นๆ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หากยังไม่สามารถกำหนดผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ ให้ลองตอบคำถามข้างล่างนี้เพื่อค้นหาผู้ที่ควรจะเข้ามามีส่วนร่วม

- ใครที่มีบทบาทหน้าที่โดยตรงในการดูแลแหล่งธรรมชาติ
- ใครที่ได้รับประโยชน์ หรือเสียประโยชน์จากแหล่งธรรมชาติบ้าง
- ใครที่มีส่วนช่วยรับผิดชอบดูแลแหล่งธรรมชาติ ทั้งๆ ที่ไม่ได้มีบทบาทหน้าที่โดยตรง
- ใครที่มีความผูกพัน อยู่ใกล้ชิด มีความรู้เกี่ยวกับแหล่งธรรมชาติ นั้นๆ
- ใครควรเป็นตัวแทน "ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง" เหล่านี้
- ใครที่อาจจะนับได้ว่าเป็นผู้ที่เกี่ยวข้อง แต่ไม่เคยมีสิทธิมีเสียง หรือมีผู้ให้ความสำคัญเลย

การตอบคำถามดังกล่าวจะทำให้เราได้รายการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม รายการนั้นอาจจะยังไม่ครบถ้วน จึงควรพิจารณาดูอีกครั้งว่าได้รวมผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกกลุ่มทุกฝ่ายแล้วหรือไม่ รายการ "ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง" ข้างล่างนี้จะช่วยให้การพิจารณาเป็นไปได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น

➤ **องค์กรชุมชน องค์กรชาวบ้าน**

- องค์กรเน้นด้านเศรษฐกิจ** กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มธนาคารข้าว หรือกลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มเกษตรกรรม กลุ่มประมง กลุ่มการแปรรูปอาหาร ฯลฯ
- องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม** กลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติ ประชาคมที่ดูแลแหล่งธรรมชาติ ฯลฯ
- องค์กรด้านสังคมวัฒนธรรม** กลุ่มศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น กลุ่มพิพิธภัณฑสถานบ้าน กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ
- องค์กรอื่น ๆ** กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน ฯลฯ

➤ **องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**

- องค์กรบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลนคร เทศบาลอำเภอ เทศบาลตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล ฯลฯ นักวิชาการที่มีความรู้ความชำนาญหรือความสนใจเกี่ยวกับแหล่งธรรมชาติ
- สถาบันการศึกษา (ในภูมิภาคหรือท้องถิ่น) เช่น โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย
- ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการอิสระ

➤ **องค์กรเอกชนที่ใส่ใจด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**

- องค์กรพัฒนาเอกชน มูลนิธิ สมาคม
- สื่อมวลชนระดับชาติ
- สื่อมวลชนระดับภูมิภาคหรือระดับท้องถิ่น

- **องค์กรธุรกิจที่ได้ประโยชน์/เสียประโยชน์จากแหล่ง
ธรรมชาติหรือสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อม**

ห้างร้าน บริษัท ธนาคาร นักธุรกิจ โรงงาน ฯลฯ

- **หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ
สิ่งแวดล้อมและแหล่งธรรมชาติ**

หน่วยงานจากรัฐบาลกลาง

หน่วยงานระดับภูมิภาค หรือท้องถิ่น

- **ประชาชน**

ผู้นำท้องถิ่นโดยตำแหน่ง เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน

ผู้นำท้องถิ่นด้านศาสนาหรือภูมิปัญญา เช่น พระภิกษุ

อิหม่าม ครู หมอพื้นบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ฯลฯ

บุคคลที่ได้ประโยชน์/เสียประโยชน์จากแหล่งธรรมชาติ

บุคคลที่มีความสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อม

ในการจัดประชุมเพื่อวางแผนหรือวางแนวทางเกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเหล่านี้ ควรจะมีจำนวนและสัดส่วนที่พอเหมาะกัน เพื่อไม่ให้ฝ่ายใดครอบงำความคิดเห็นของฝ่ายอื่นๆ แต่สำหรับรายการสุดท้าย คือประชาชนในท้องถิ่นนั้นอาจจะให้มีจำนวนมากกว่ากลุ่มอื่นๆ เพราะถือว่าเป็นคนส่วนใหญ่ ควรจะให้ผู้ที่เข้ามา

มีส่วนร่วมมีความหลากหลายทั้งในเรื่องของอาชีพ (ประมง เกษตรกรรม ค้าขาย ท่องเที่ยว บริการ ฯลฯ) รายได้ เพศ อายุ ศาสนา ชาติพันธุ์ ฯลฯ เพื่อสะท้อนความต้องการและปัญหาของหลากหลายส่วน และการพิจารณาวางแผนเกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติจะถูกถ่วงถ่วงจากมุมมองที่หลากหลายรอบด้าน นี่คือประโยชน์ของความร่วมมือในรูปของ "พหุภาคี" ที่เป็นการนำพลังและความเข้มแข็งของแต่ละส่วนมาใช้ให้เป็นประโยชน์

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. การสร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วม

1 การสร้างทัศนคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วม

ก่อนที่จะประชุมปรึกษาหารือหรือทำงานร่วมกัน จำเป็นที่ทุกฝ่ายจะต้องสร้างทัศนคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมเสียก่อน ผู้คนส่วนหนึ่งยังสับสนว่าการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสิ่งใดๆ เป็นการสร้างเวทีการโต้แย้งถกเถียงกันระหว่างผู้ที่มีความคิดเห็นในชั่วตรงข้าม ดังนั้น เมื่อพูดถึงการมีส่วนร่วมแทนที่จะเห็นภาพความสามัคคีปรองดอง ความพยายามที่จะวางแผนร่วมกัน กลับกลายเป็นภาพความขัดแย้ง

อันที่จริงแล้ว การมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ขั้นเริ่มแรกจะทำให้แผนงานและโครงการต่างๆ ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง เพราะผ่านการวิเคราะห์ตรวจสอบจากมุมมองหลายๆ ฝ่าย กลั่นกรองจากหลากหลายความคิดเห็น มีข้อมูลจากรอบด้าน นอกจากนั้น การผ่านกระบวนการตรวจสอบที่ดีถ้วนทำให้แผนงานหรือโครงการมีความโปร่งใส ปราศจากความเคลือบแคลงสงสัยในเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน

ทัศนคติด้านลบอีกประการหนึ่ง คือ การผลักดันให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นการสิ้นเปลืองเวลาและค่าใช้จ่าย การตัดสินใจไม่สามารถจะรวบรัดให้เสร็จสิ้นโดยเร็วได้ ผลที่ตามมาก็คือความล่าช้าในการวางแผนและการดำเนินงาน แต่ในทางตรงกันข้าม มีตัวอย่างมากมายในสังคมไทยที่แสดงให้เห็นว่าความรวดเร็วและรวบรัดในการวางแผนและตัดสินใจนั้นมักจะทำให้เกิดความล่าช้าเมื่อเกิดการไม่เห็นด้วยและการคัดค้านแผนงานหรือโครงการในภายหลัง

จุดแข็งที่สำคัญของการมีส่วนร่วม คือ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และการเพิ่มขีดความสามารถของประชาชน เนื่องจากมีการวิเคราะห์ปัญหา สถานการณ์ ความต้องการจากสายตาของประชาชนโดยเฉพาะคนในท้องถิ่นนั่นเอง บทแรกของคู่มือนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วม" ซึ่งหากพิจารณาซึ่งนำหน้าระหว่างจุดดีและจุดด้อยแล้ว การมีส่วนร่วมมีน้ำหนักมากกว่าอย่างเห็นได้ชัด และผู้ที่เกี่ยวข้องควรจะตระหนักร่วมกันถึงจุดดีของการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติ

สถาบันส่งเสริมการจัดการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2 การสร้างการสื่อสารในแนวราบ แบบเท่าเทียม

ปรัชญาเบื้องหลังการมีส่วนร่วม คือ การสร้างสังคมที่มีความยุติธรรมและเท่าเทียม การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้กับผู้ที่มักจะเสียเปรียบ ผู้ที่ไร้สิทธิไร้เสียง ผู้คนชายขอบ หรืออาจเรียกรวมกันว่า “คนเล็ก คนน้อย” ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น สะท้อนปัญหาและความต้องการ เพื่อที่การวางแผนและการดำเนินงานโครงการต่างๆ จะไม่ทำให้คนเหล่านี้ต้องมีคุณภาพชีวิตตกต่ำหรือด้อยโอกาสลงไปกว่านี้

หลักการพัฒนาที่เน้น “คน” เป็นศูนย์กลางจะเอื้อให้มีการปรับระบบคิดไปสู่การมีส่วนร่วมและการสื่อสารที่เท่าเทียม เพราะเมื่อคนเป็นศูนย์กลางแล้ว ก็ย่อมหมายถึงคุณค่า ความสำคัญและศักดิ์ศรีของคนเท่าเทียมกันโดยที่ไม่ได้ผูกยึดติดกับตำแหน่ง อำนาจและสถานภาพทางเศรษฐกิจ การสื่อสารที่ตอบสนองการมีส่วนร่วม คือ การสื่อสารในแนวราบหรือการสื่อสารแบบเท่าเทียมกัน โดยไม่มีฝ่ายใดที่เป็นฝ่ายครอบงำความคิดเห็น หรือเป็นฝ่ายที่ยึดมั่นว่าข้อมูลของตนเป็นข้อมูลที่ถูกต้องฝ่ายเดียว แต่ต้องมีการรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายนำเสนอความคิดเห็นของตน ดังนั้น ผู้ที่มีส่วนร่วมควรจะเคารพในสิทธิของผู้อื่นในการแสดงความคิดเห็น และรู้จักการเป็นผู้ฟังที่ดี

ในการจัดประชุมปรึกษาหารือกัน อาจจะมีวิทยากรกระบวนการกลุ่มซึ่งเป็นผู้ที่ทุกฝ่ายให้ความเชื่อถือและเป็นผู้ที่กระตุ้นให้เกิดการสื่อสารในแนวราบหรือดำเนินการประชุมให้อยู่ภายใต้กรอบแนวทางที่ร่วมกันกำหนดไว้

3 การยอมรับในความแตกต่างหลากหลาย

ผู้เกี่ยวข้องที่มาจากหลายกลุ่มองค์กร หลายฝ่าย หลายอาชีพ ย่อมจะต้องมีความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และความต้องการที่หลากหลาย นอกจากการยอมรับความแตกต่างหลากหลายเหล่านี้แล้ว ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมควรจะต้องมองว่าความหลากหลายเหล่านี้ คือ พลัง เพราะแต่ละฝ่ายมีความรู้ความชำนาญประสบการณ์ที่ต่างกัน มีจุดอ่อนจุดแข็งที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งจะทำให้เกิดการสร้างเสริมสังคมที่เข้มแข็งยิ่งขึ้นหากมีการผนวกความเข้มแข็งและการลบเลาะความอ่อนด้อยของกันและกัน

แม้ว่าจะมีความแตกต่าง แต่ผู้ที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ควรจะต้องมีความเข้าใจที่ตรงกันเกี่ยวกับแนวคิดและการปฏิบัติในการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติ มีการใช้ฐานข้อมูลร่วมกันในการพิจารณาตัดสินใจ และมีเป้าหมายหรือวิสัยทัศน์ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติร่วมกัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

④ การสร้างวัฒนธรรมการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมลงมือทำ

แนวคิดเรื่องการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมเป็นเรื่องใหม่ และต้องอาศัยระบบคิดใหม่ด้วย แต่เดิมเมื่อรัฐใช้วิธีปกครองและบริหารแบบรวมศูนย์ ประชาชนเป็นฝ่ายพึ่งพาและรอความช่วยเหลือหรือรอให้ทางรัฐเป็นฝ่ายจัดการ แต่ในปัจจุบันประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน และลงมือทำโดยอาศัยทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั่นเอง

ดังนั้น ท้องถิ่นต้องสร้างวัฒนธรรมการพึ่งพาตนเอง การริเริ่มคิด วางแผน ลงมือทำ สร้างแรงจูงใจ สร้างความสมัครใจและสร้าง "พันธมิตร์" ในท้องถิ่นเองโดยไม่ต้องคาดหวังหรือรอความช่วยเหลือจากภายนอก

4. กิจกรรมตัวอย่างเพื่อกระบวนการเรียนรู้ในการมีส่วนร่วม

บทนี้จะบรรยายถึงกิจกรรมตัวอย่างจำนวน 7 กิจกรรม เนื้อหาของกิจกรรมเหล่านี้จะทำให้ “ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง” ได้ทำความเข้าใจจักมักคุ้น สร้างความสัมพันธ์ เป็นการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในการมีส่วนร่วมเพื่อเป็นจุดเริ่มในการทำงาน นอกจากนี้ กิจกรรมเหล่านี้ยังช่วยให้มีการพูดคุยถึงประเด็นต่างๆ จัดความคิดให้เป็นระบบ วิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของประเด็นหรือปัญหาต่างๆ เพื่อหาแนวทางในการประสานงานและวางแผนดำเนินงานอนุรักษ์ต่อไป

ผู้ที่ใช้คู่มือนี้ไม่จำเป็นที่จะต้องจัดกิจกรรมทั้ง 7 กิจกรรม แต่ให้เลือกใช้และดัดแปลงกิจกรรมเหล่านี้ได้ตามความเหมาะสม ในชุมชนต่างๆ มักจะมีการพูดคุยถกเถียงประเด็นต่างๆ อยู่แล้วในรูปของ “วงกาแฟ” แต่วงสนทนาที่ไม่เป็นทางการนี้มักจะจำกัดอยู่เฉพาะผู้ที่รู้จักมักคุ้นกันดีอยู่แล้ว และในการพูดคุยถึงประเด็นปัญหาต่างๆ ไม่ได้วิเคราะห์ลึกลงไปถึงสาเหตุของปัญหาและขั้นตอนการทำงานในอนาคต ดังนั้น กิจกรรมที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้เป็นกรรยกะระดับวงสนทนาที่ไม่เป็นทางการให้มีลักษณะที่ครอบคลุมมากขึ้น มีผู้เข้าร่วมที่หลากหลายขึ้น และพูดคุยประเด็นในระดับที่ลึกขึ้น โดยมีการจัดลำดับและจัดระบบคิดที่ละเอียดมากขึ้น

ในการประชุมปรึกษาหารือระหว่างผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องนั้น ควรจะมีข้อพิจารณา 3 ประการดังนี้

1. ผู้ดำเนินการประชุม

ผู้ดำเนินการประชุมหรือประธานในการประชุม ควรจะเป็นผู้ที่เป็นกลางและมีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติมาบ้าง ในการประชุมครั้งแรกๆ อาจจะต้องใช้วิทยากรกระบวนการกลุ่ม หรือที่ปรึกษาที่ทุกฝ่ายให้ความเชื่อถือเป็นผู้ดำเนินการประชุม โดยวิทยากรนี้จะต้องมีความสามารถในการกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นและควบคุมการประชุมให้อยู่ภายใต้กรอบแนวทางที่กำหนดไว้ เพื่อไม่ให้เกิดการครอบงำความคิดเห็นโดยผู้ที่มีอำนาจหรือมีอิทธิพลเหนือคนอื่น ๆ

2. การแบ่งกลุ่ม

การประชุมควรจะมีโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข่าวสารข้อมูลอย่างเปิดเผย หากผู้เข้าร่วมประชุมมีจำนวนมาก อาจจะต้องแบ่งการประชุมออกเป็นกลุ่มย่อยในการพูดคุยปรึกษาหารือ เพื่อให้ทุกคนได้มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น เมื่อได้ประเด็นต่างๆ แล้ว จึงนำเสนอและพูดคุยต่อในกลุ่มใหญ่

3. วิธีการแสดงความคิด

อาจจะเป็นการพูดคุย โดยที่วิทยากรหรือผู้ดำเนินการประชุม (หรือผู้ช่วย) เขียนสรุปประเด็นหรือข้อเสนอแนะต่างๆ บน กระดานหรือกระดาษแผ่นใหญ่ ซึ่งเป็นทั้งบันทึกช่วยจำ และเป็น การกำหนดให้การพูดคุยไม่ออกนอกเรื่อง โดยพยายามหา ข้อสรุปร่วมกัน หากมีผู้ร่วมประชุมที่ไม่ถนัดในการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม อาจจะใช้วิธีกำหนดประเด็นให้ผู้ร่วมประชุม ทุกคนเขียนความคิดเห็นลงในแผ่นกระดาษ และนำมาจัดหมวดหมู่เพื่อนำเสนอและขอความคิดเห็นเพิ่มเติม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

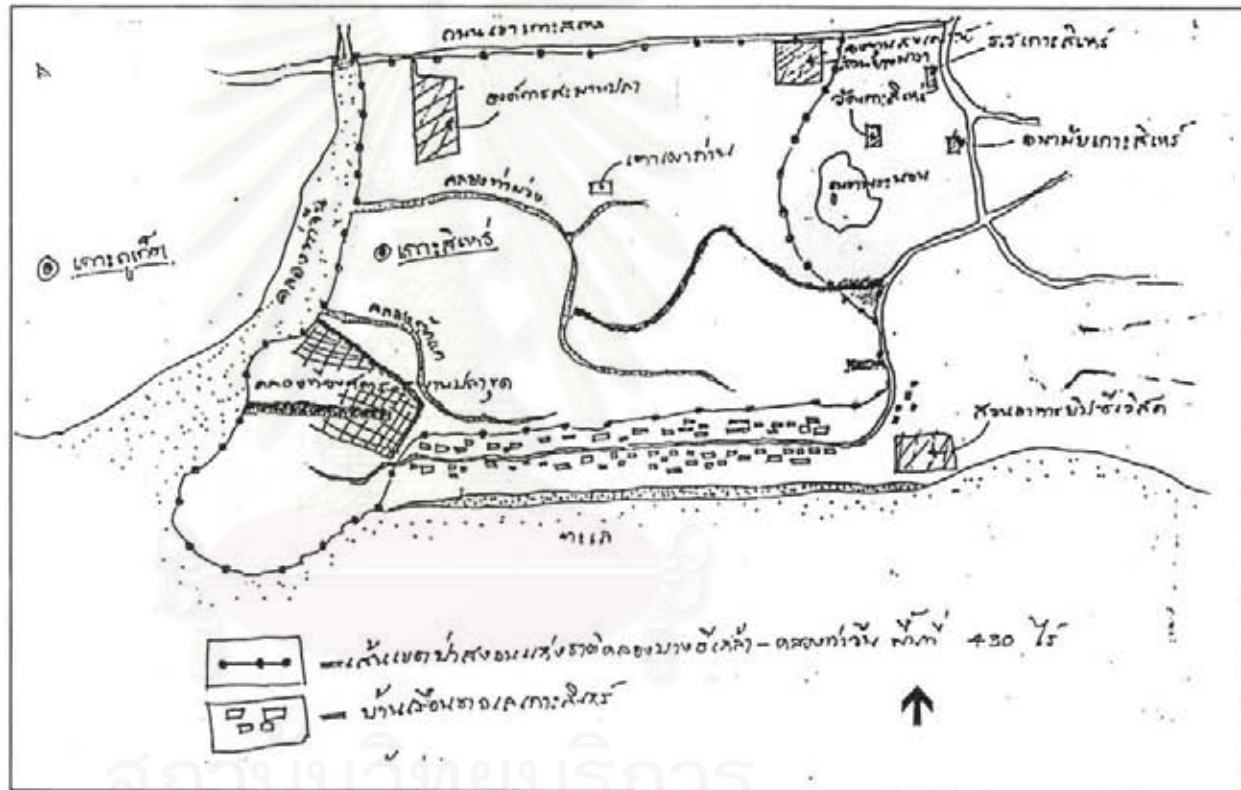
1 การร่างแผนที่ของแหล่งธรรมชาติร่วมกัน

เป็นกิจกรรมเพื่อทำความเข้าใจสภาพต่างๆ ไปของแหล่งธรรมชาติ ในท้องถิ่น รวมทั้งทรัพยากรและสถานที่สำคัญของท้องถิ่น เช่น ที่ตั้งชุมชน ร้านค้า โรงเรียน สถานที่สำคัญทางศาสนา (วัด มัสยิด) บ่อน้ำ ถนน ฯลฯ ผู้ที่มีส่วนร่วมที่หลากหลายอาจจะให้ภาพท้องถิ่นที่ต่างกัน หรือเน้นในจุดที่ต่างกัน แผนที่ท้องถิ่นยังเป็นข้อมูล พื้นฐานเบื้องต้นที่ใช้ประกอบกับการ กำหนดปัญหา การเรียงลำดับความสำคัญของปัญหา การวางแผนและกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา

ในแผนที่ต้องมีสัญลักษณ์และคำอธิบายสัญลักษณ์หรือเครื่องหมายต่างๆ เช่น เครื่องหมายแสดงทิศทาง สัญลักษณ์ของบ้าน โรงเรียน วัด มัสยิด ฯลฯ อุปกรณ์ที่สำคัญสำหรับกิจกรรมนี้คือกระดาษหรือกระดาษแผ่นใหญ่ ดินสอ (สำหรับร่างบนกระดาษ) และ ปากกาเส้นใหญ่หลายๆ สี

ตัวอย่างแผนที่ของแหล่งธรรมชาติ - พื้นที่เกาะสิเหร่ อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต

ที่มา : มุขนิธิคุ่มครองสัตว์ป่าและพรรณพืช จังหวัดภูเก็ต

๒ การสร้างเป้าหมายหรือวิสัยทัศน์ร่วมเกี่ยวกับแหล่งธรรมชาติ

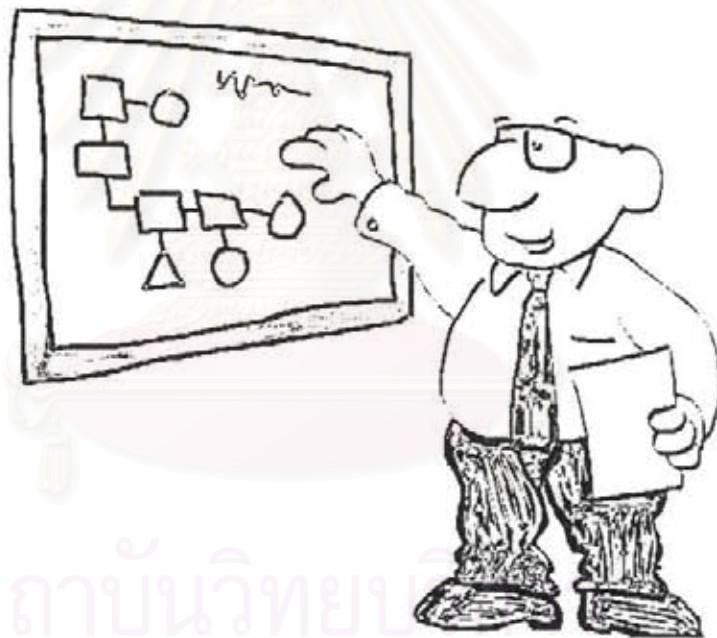

กิจกรรมหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและสร้างจุดยึดโยงร่วมกันระหว่างผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ก็คือ การสร้างเป้าหมายหรือวิสัยทัศน์เกี่ยวกับแหล่งธรรมชาติ โดยอาจจะให้บรรยายหรือวาดสภาพแหล่งธรรมชาติที่อยากเห็นในระยะเวลา 5 หรือ 10 ปี ความคิดเห็นส่วนใหญ่จะสอดคล้องกันตรงที่อยากเห็นแหล่งธรรมชาติมีความยั่งยืน สะอาด ดูเป็นระเบียบ มีการดูแลรักษาที่ดี แต่หากมีความเห็นที่แตกต่าง เช่น อยากเห็นเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับชาติ มีโรงแรม ร้านอาหาร สถานบันเทิงต่างๆ เพื่อทำรายได้ให้กับท้องถิ่น ก็จำเป็นต้องพูดคุยกันต่อไปถึงข้อดีข้อเสียของการพัฒนา และหาจุดสมดุลหรือหาวิสัยทัศน์ที่ประนีประนอมกันได้ทุกฝ่าย เมื่อได้วิสัยทัศน์ที่ทุกฝ่ายเห็นพ้องต้องกันแล้ว จึงใช้วิสัยทัศน์หรือเป้าหมายนั้นเป็นโจทย์ร่วมที่จะนำไปสู่การทำงานขั้นต่อไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

③ การร่างแผนผังกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อทำความเข้าใจบทบาทหน้าที่และความสัมพันธ์ของแต่ละกลุ่ม

กิจกรรมหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและสร้างความเข้าใจกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง คือ การทำความเข้าใจบทบาทหน้าที่และความสัมพันธ์ของแต่ละกลุ่ม ดังนั้น การร่างแผนผังกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ การร่วมให้ข้อมูลและรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างองค์กรหรือกลุ่ม บุคลากร เครื่องมือเครื่องใช้หรืออุปกรณ์ต่างๆ การบริหารงานในกลุ่ม บทบาทหน้าที่ของกลุ่มที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการหรืออนุรักษ์แหล่งธรรมชาติ ข้อจำกัดต่างๆ ของกลุ่ม ข้อมูลเหล่านี้อาจจะเรียบเรียงออกมาในเชิงบรรยาย เป็นตาราง หรือเป็นแผนผัง

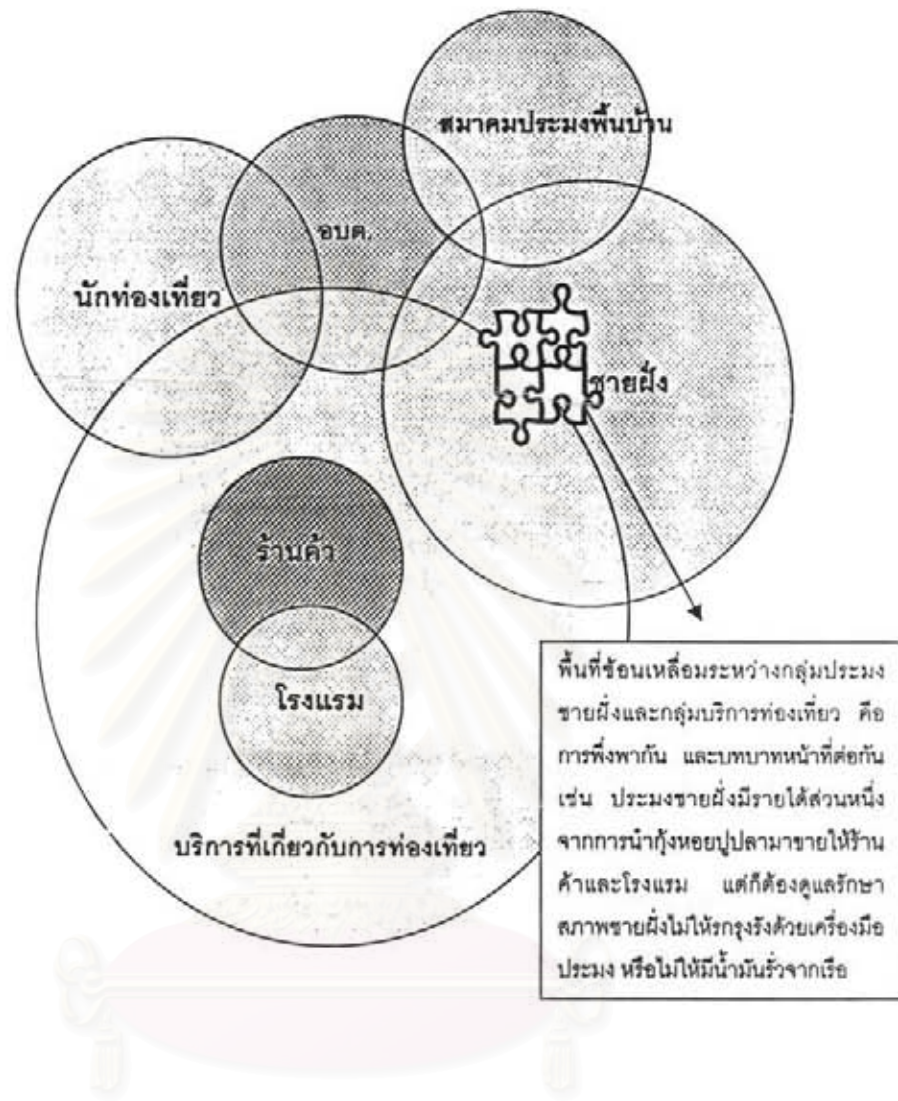
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนผัง เป็นเครื่องมือช่วยจัดข้อมูลหรือความคิดให้เป็นระบบยิ่งขึ้น และเห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น ในกิจกรรมนี้ แผนผังช่วยในการวิเคราะห์กลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ขอบเขต บทบาทอำนาจหน้าที่ การร่าง แผนผังแสดงสถาบัน องค์กร กลุ่ม และบุคคลที่เกี่ยวข้อง อาจจะให้รูปร่าง ขนาด สีเส้น ที่ต่างกันเพื่อช่วยให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้น หากกลุ่มองค์กรใดมีสมาชิกจำนวนมาก มีขอบเขตบทบาทหน้าที่มากก็อาจจะเขียนให้รูปทรงมีขนาดใหญ่ ส่วนความสัมพันธ์ของแต่ละกลุ่มองค์กรนั้น แสดงออกโดยการวาดรูปทรงต่างๆ ให้มีความซ้อนเหลื่อมกัน ยังมีพื้นที่ซ้อนเหลื่อมกันมากก็ยิ่งมีความสัมพันธ์และต้องเกี่ยวโยงกันมากตามลำดับ

ตัวอย่างเช่น พื้นที่ซ้อนเหลื่อมระหว่างกลุ่มประมงชายฝั่งและกลุ่มบริการท่องเที่ยว คือการท่องเที่ยว และบทบาทหน้าที่ต่อกัน เช่น ประมงชายฝั่งมีรายได้ส่วนหนึ่งจากการนำกุ้งหอยปูปลามาขายให้ร้านค้าและโรงแรม ในขณะที่เดียวกันก็มีบทบาทในการดูแลรักษาสภาพชายฝั่งไม่ให้กรุกรังด้วยเครื่องมือประมง หรือไม่ให้มีน้ำมันรั่วจากเรือ เพื่อให้ร้านค้าและโรงแรมสามารถจะมีรายได้จากการท่องเที่ยว ส่วนร้านค้าและโรงแรมก็ต้องซื้อกุ้งหอย ปู ปลา ด้วยราคายุติธรรม และแบ่งปันผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวลงไปสู่ชุมชนประมงชายฝั่งด้วย

ความเข้าใจเกี่ยวกับภาระหน้าที่และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มจะเป็นพื้นฐานให้สามารถทำงานร่วมกันได้ และพร้อมที่จะปรับเข้าหากัน เพราะรู้บทบาท ภาระหน้าที่ รวมทั้งข้อจำกัดของแต่ละฝ่าย

ตัวอย่างของแผนผังแสดงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4 การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับแหล่งธรรมชาติ

การระดมความคิดและการจัดลำดับความสำคัญและขอบเขตของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับแหล่งธรรมชาติในท้องถิ่น ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับรู้ปัญหาที่มาจากมุมมองของหลายฝ่าย และทำให้ท้องถิ่นมีเจตญ์ร่วมกันในการขบคิดและหาหนทางเพื่อแก้ไขปัญหานั้นต่อไป

การจัดลำดับความสำคัญของปัญหานั้น เริ่มจากการที่ผู้ร่วมประชุมพูดคุยถึงสภาพปัญหาต่างๆ ก่อน ต่อจากนั้น จึงทำรายการของปัญหาที่หยิบยกขึ้นมาพูดคุย หากมีเวลาเพียงพอหรือคิดว่าจะเป็นการประโยชน์ต่อไปในอนาคต อาจจะลงรายละเอียดถึงสาเหตุของปัญหา บริเวณหรือพื้นที่ที่เกิดปัญหา ลักษณะและผลกระทบของปัญหา แนวทางแก้ปัญหา ฯลฯ ด้วยก็ได้

เมื่อได้รายการของปัญหาแล้ว หากมีปัญหาย่อยๆ ที่สามารถจะนำมาอยู่หมวดหมู่เดียวกันได้ ก็ให้ผู้ร่วมประชุมช่วยกันรวบปัญหาต่างๆ เข้าในหมวดหมู่ใหญ่ๆ หรือจัดหมวดหมู่ของปัญหา หลังจากนั้น จึงจัดลำดับความสำคัญ / ความรุนแรง / ความยืดเยื้อ ของปัญหา

1. โดยการอภิปราย
2. โดยการลงคะแนน
3. โดยการกำหนดค่า

ให้กับปัญหาทั้งหมด เพื่อใช้เป็นตัวแทนในการแสดงระดับของความสำคัญ

ตารางแสดงตัวอย่างการให้คะแนนความสำคัญของปัญหา

	นาย ก.	นาง ข.	นางสาว ค.	นาย ง.	รวมคะแนน
ปัญหาขยะ	★ ★ ★	★ ★	★ ★ ★ ★	★	10
ปัญหาน้ำเสีย	★	★ ★	★	★ ★	6
ปัญหาการชะล้างและการพังทลายของดิน	★	★	—	★ ★	4
ปัญหามลพิษทางสายตาจากป้ายโฆษณา	★ ★	★ ★	★	★ ★ ★	8
ปัญหาการรुक้าพื้นที่	★ ★ ★	★ ★ ★	★ ★ ★ ★	★ ★	12
รวม	10	10	10	10	40

ตัวอย่างข้างบนแสดงให้เห็นว่าผู้ร่วมประชุมทุกคนมีคะแนน 10 คะแนน ที่จะให้กับปัญหา (หรือถ้าคิดว่าปัญหาใดไม่มีความสำคัญหรือไม่เป็นปัญหา จะไม่ให้คะแนนเลยก็ได้) และเมื่อรวมคะแนนที่ทุกคนให้กับปัญหาแล้วจะเห็นได้ว่าในพื้นที่นี้

ปัญหาการรุก้าพื้นที่เป็น
ปัญหาสำคัญที่สุด รองลง
มาคือปัญหาขยะ ปัญหา
มลพิษทางสายตาจากป้าย
โฆษณา ปัญหาน้ำเสีย และ
ปัญหาการชะล้างและพัง
ทลายของดิน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๕ การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา

ในกิจกรรมการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา หากไม่มีการพูดคุยถึงสาเหตุของปัญหา ก็อาจจะจัดให้เป็นอีกกิจกรรมต่างหาก โดยใช้การอภิปรายหรือใช้การทำแผนผังแสดงสาเหตุ โดยเริ่มจากปัญหาด้านบนของแผนผัง และไล่ลงมาด้านล่างซึ่งเป็นที่มาและต้นตอของปัญหา การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหานอกจากจะช่วยให้เข้าใจที่มาของปัญหาได้ดีขึ้นแล้วยังอาจจะสะท้อนให้เห็นแนวทางขั้นตอนและวิธีการแก้ปัญหาอีกด้วย

สถาบันนวัตกรรมการศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างเช่น ท้องถิ่นมีปัญหาเรื่องการพังทลายและการกัดเซาะของชายหาด พบว่าสาเหตุมาจากการตัดโค่นต้นไม้และพืชคลุมดินบนหาดทราย การแผ้วถางให้ชายหาดโล่งเตียน เมื่อสืบสาวต่อไปถึงสาเหตุของการกำจัดต้นไม้และพืชคลุมดินก็ได้คำตอบว่าเพราะการก่อสร้างบ้านพักร้านอาหาร ศาลาชมวิวบนชายหาด และเมื่อถามต่อไปว่าทำไมต้องมีการก่อสร้างก็ได้สาเหตุว่า ต้องการรายได้จากการท่องเที่ยว ต้องการความเจริญในพื้นที่ และมีงบประมาณก่อสร้างซึ่งหากไม่ใช้จะถูกริบเข้าคลัง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6 การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis)

เป็นเครื่องมือการจัดทำแผนกลยุทธ์ที่รู้จักและใช้กันอย่างแพร่หลายในงานต่างๆ เช่น การพัฒนาองค์กรธุรกิจ การพัฒนาชนบท ฯลฯ การวิเคราะห์นี้จะทำให้ทราบถึงสถานภาพขององค์กร รู้ข้อดีข้อเสีย จุดแข็ง จุดอ่อน และข้อจำกัดและอุปสรรคอื่นจะทำให้สามารถกำหนดเป้าหมายได้อย่างถูกต้องและประสบความสำเร็จ

ในสาขาวิชาการจัดการองค์กรนั้น อาจจะต้องวิเคราะห์ตามขั้นตอนโดยละเอียด แต่ในการใช้วิเคราะห์องค์กรท้องถิ่น หรือแหล่งธรรมชาติ เพื่อสร้างเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมนั้น สามารถจะประยุกต์และเลือกใช้ส่วนที่เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น

การวิเคราะห์นี้แยกออกเป็น 4 ส่วนคือ

1. การวิเคราะห์จุดแข็งภายใน (S – Strength)

คือ การประเมินจุดแข็ง หรือข้อดีขององค์กร ของท้องถิ่นหรือของแหล่งธรรมชาติ ที่อาจจะเป็นปัจจัยนำไปสู่สภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน เช่น สมาชิกในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งธรรมชาติ มีการจัดกิจกรรมและการรณรงค์เพื่อการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติมีความสวยงามและสมบูรณ์ ฯลฯ

2. การวิเคราะห์จุดอ่อนภายใน (W – Weakness)

คือ การประเมินจุดอ่อน หรือข้อเสีย ที่อาจจะเป็นปัจจัยนำไปสู่สภาพที่เสื่อมโทรมและความล้มเหลวในการจัดการอนุรักษ์ เช่น ไม่มีมาตรการหรือระเบียบเกี่ยวกับการทิ้งขยะและการปล่อยน้ำเสีย เริ่มมีกิจกรรมที่อาจจะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การขุดทรายเพื่อนำไปขาย ฯลฯ

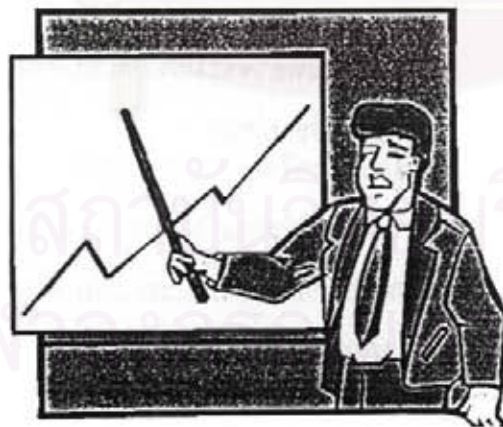
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. การวิเคราะห์โอกาสภายนอก (O – Opportunity)

คือ การประเมินโอกาสหรือปัจจัยด้านบวกที่เป็นผลมาจากภายนอก เช่น การสร้างเครือข่ายชุมชนที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มูลนิธิหรือสมาคมที่เข้ามาจัดกิจกรรมหรือมีทุนสนับสนุนให้ท้องถิ่น ฯลฯ

4. การวิเคราะห์อุปสรรคภายนอก (T – Threat)

คือ อุปสรรคจากภายนอกที่ขัดขวางการอนุรักษ์หรือการจัดการแหล่งธรรมชาติอย่างยั่งยืน เช่น กลไกตลาดที่มีผลให้เกิดการเก็งกำไรที่ดินและการเปลี่ยนมือของที่ดินภายในท้องถิ่น เจ้าหน้าที่จากส่วนกลางที่ไม่เข้าใจระบบการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น ฯลฯ

๗ การค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหาโดยใช้แผนที่ความคิด

แผนที่ความคิด เป็นวิธีการช่วยบันทึกเพื่อให้เห็นความคิดที่หลากหลายจากมุมมองกว้างๆ โดยที่ยังไม่ต้องจัดความคิดเหล่านั้นให้เป็นระบบระเบียบ นอกจากนี้จะจำแนกหมวดหมู่ความคิดนั้นไว้อย่างหลวมๆ การทำแผนที่ความคิดถือเป็นวิธีการที่สอดคล้องกับโครงสร้างการคิดของมนุษย์ขณะที่กำลังคิดถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่ง สมองอาจจะสลับเปลี่ยนไปคิดเรื่องอื่น หรือมีความคิดอื่นแทรกเข้ามา

การทำแผนที่ความคิด เริ่มต้นด้วยการร่างประเด็น ที่ต้องการจะคิดค้นหรือหาคำตอบไว้กลางกระดานหรือกระดาษแผ่นใหญ่ หลังจากนั้นจึงระดมความคิดจากผู้ร่วมประชุมและจดประเด็นหรือคำสั้นๆ เหล่านั้นไว้ โดยใช้เส้นลากโยงความสัมพันธ์ประเด็นนั้นกับประเด็นอื่นๆ ที่ได้มาด้วยปากกาหลายๆ สีออกไป และแยกประเด็นที่เกี่ยวข้องกันไว้ในทิศทางเดียวกัน การมองเห็น "ความคิด" ของผู้อื่นที่ถูกบันทึกไว้ อาจจะจุดประกายให้ผู้ร่วมประชุมเกิดความคิดใหม่สืบเนื่องต่อมาได้

การค้นหาหนทางแก้ปัญหา ก็สามารถใช้แผนที่ความคิดได้นอกจากนั้น ยังอาจจะนำไปผนวกกับการจัดลำดับและความเป็นไปได้ของแนวทางแก้ปัญหาโดยให้สติ๊กเกอร์สีแก่ผู้ร่วมประชุมเพื่อนำไปติดข้างๆ ประเด็น/คำ/หรือแนวทางที่ได้มีการเสนอแนะไว้แล้ว

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“แผนที่ความคิด” ข้างล่างแสดงให้เห็นผลของการระดมความคิดเกี่ยวกับการจัดการชายหาดทิวสน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้พูดถึงสถานที่ต่างๆ บริเวณหาดทิวสน คือหาดทราย ทิวสนริมหาด คลอง แพลลา และพื้นที่เพาะเลี้ยง คุณค่าของสถานที่เหล่านี้คือเป็นแหล่งประมง เพาะเลี้ยง แหล่งพักผ่อนหย่อนใจของคนในท้องถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวสำหรับคนภายนอก การมีส่วนร่วมในการจัดการ ต้องอาศัยชุมชน ประชาคม และกองทุนต่างๆ ในท้องถิ่น โดยเน้นที่การสร้างจิตสำนึกและประชาสัมพันธ์ หน่วยที่จะเข้ามาร่วมประสานงานในการจัดการ คือชุมชน องค์กรและประชาคม รวมทั้งโรงเรียนในพื้นที่

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างแผนที่ความคิด (Mind Mapping)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5. การส่งเสริมความหลากหลาย ทางความคิด

สำหรับ โลกปัจจุบันและอนาคต ประเด็นที่สำคัญ...มิใช่การพยายาม
จะขจัดปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ให้หมดสิ้นไป เพราะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้
ไม่ได้ และรังแต่จะสร้างความขัดแย้งที่ไม่รู้จบ... แต่ประเด็นหลักน่าจะ
อยู่ที่การหาวิธีการอยู่ร่วมกันกับความขัดแย้งนี้อย่างไรมากกว่า

ไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร์

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (2540:66)

บทแรก ๆ ของคู่มือนี้ได้แนะนำถึงข้อดีในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม
การสร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วม ซึ่งครอบคลุมไปถึงการยอมรับในความ
แตกต่างหลากหลายทางความคิดด้วย ความหลากหลายทางความคิดเป็นสิ่งที่
ดีและทำให้เกิดการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ให้สังคม ทำให้สังคมมีทางเลือกและมี
โอกาสที่ดีกว่าในอนาคต แต่เรามองที่หลากหลายอาจจะก่อให้เกิดความ
ขัดแย้ง ซึ่งอันที่จริงแล้วเป็นสิ่งปกติในสังคมโดยเฉพาะในสังคมแบบ
ประชาธิปไตย ดังนั้น เราควรจะมองความขัดแย้งในทางสร้างสรรค์ ข้อดีของ
ความขัดแย้ง คือ การสร้างความท้าทายให้ทุกฝ่ายหาทางออก หากความ
ท้าทายนี้ทำให้มีการหันหน้าเข้าหากัน ปรีกษาหารือ รับฟังความเห็น แก้ไข
และหาทางออกที่เป็นที่พอใจของทุกฝ่าย เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมก็จะ
ทำให้เราสามารถควบคุมและจัดการกับความขัดแย้งได้ในที่สุด

6. การจัดการปัญหาความขัดแย้ง

1 การวางกติกาในการประชุมปรึกษาหารือและการทำงานร่วมกัน

การจัดการขั้นแรก คือ การป้องกันไม่ให้ความขัดแย้งบานปลาย กลายเป็นปัญหาใหญ่ ดังนั้น จึงควรมีการสร้างกติกาหรือกฎที่เป็นที่ยอมรับร่วมกัน เป็นกรอบในการควบคุมการกระทำและปฏิสัมพันธ์โดยเฉพาะในการประชุมและการลงความเห็น กรอบกติกาที่จะกล่าวถึงนี้เป็นเพียงแนวทางกว้างๆ ผู้ที่เกี่ยวข้องควรมีส่วนร่วมสร้างกติการ่วมกันโดยคำนึงถึงสภาพสังคมวัฒนธรรมของท้องถิ่นเพิ่มเติมจากแนวทางนี้ด้วย

▪ กติกาการรับฟัง

เพื่อการสื่อสารที่เปิดกว้าง คือการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างตั้งใจ เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้อง ไม่คลาดเคลื่อน ไม่เลือกรับฟังเฉพาะข้อมูลที่ตนอยากได้ยิน รวมทั้งเปิดรับความคิดเห็นที่แตกต่าง ไม่ถือรั้นยืนยันความคิดเห็นของฝ่ายตนเองเพียงเพื่อ “รักษาหน้า” เท่านั้น

▪ กติกาการเป็นสุภาพชน

คือ พร้อมที่จะนำเสนอมุมมองที่แตกต่างอย่างสุภาพ ส่วนอีกฝ่ายก็ต้องพร้อมที่จะรับข้อเสนอแนะและความคิดเห็นที่แตกต่างนั้น สุภาพชนต้องเคารพในความเห็นของผู้อื่น ต้องระมัดระวังไม่ใช้ภาษาหรือท่าทางที่ยั่วยุและทำทนาย หลีกเลี่ยงการโต้เถียงโดยใช้อารมณ์ หรือความรุนแรง

▪ กติกาการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

หากเกิดความขัดแย้ง ทุกฝ่ายต้องพยายามหาทางแก้ไขและหาทางออกในเชิงบวก รู้จักใช้อารมณ์ขัน มองโลกในแง่ดี ใช้ทั้งหลักเหตุผลและหลักขันติธรรม

▪ กติกาเว้นระยะห่าง

หากมีแนวโน้มว่าความขัดแย้งจะบานปลาย ให้ต่างฝ่ายเว้นระยะห่าง เมื่อมีเวลาไตร่ตรองถึงเหตุผลและสามารถจะร่วมพูดคุยหรือร่วมทำงานกันได้โดยสงบ สันติแล้ว จึงค่อยหันหน้าเข้ามาพูดคุยหรือทำงานร่วมกันอีก

๒ การร่วมกันวิเคราะห์ถึงสาเหตุของความขัดแย้ง

เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้น ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะต้องร่วมกันพิจารณาสถานการณ์ ต้นตอ ขอบเขตของปัญหา ฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง จุดประสงค์และความคาดหวังของแต่ละฝ่าย นั่นก็คือการศึกษาวិเคราะห์สถานการณ์หรือปัญหาอย่างละเอียดถี่ถ้วน ความขัดแย้งอาจจะมีสาเหตุมาจากการขาดแคลนข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและครบถ้วน ความแตกต่างในค่านิยมหรือเป้าประสงค์ ความไม่เท่าเทียมกันของการเข้าถึงทรัพยากร ฯลฯ

เมื่อเข้าใจสภาพปัญหาสาเหตุต่างๆ อย่างชัดเจนดีแล้ว ก็มักจะพบทางออกหรือทางแก้ไขด้วย ผู้ที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกันหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหา ซึ่งนำหนักข้อดีข้อเสียของทางเลือกต่างๆ และเลือกแนวทางที่จะเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย นอกจากนั้น อาจจะติดตามศึกษาสถานการณ์ปัญหาที่อื่นๆ ที่มีความคล้ายคลึงกันเพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้แนวทางแก้ไขปัญหาและเพื่อให้เห็นทางเลือกที่หลากหลาย

3 การหาทางออกแบบ “ชนะทุกฝ่าย”

ทัศนคติการหาทางออกจากความขัดแย้งแบบ “ชนะทุกฝ่าย” เป็นการมองปัญหาและความขัดแย้งในแง่บวก เพราะทางออกไม่ได้ทำให้เกิดฝ่ายชนะและฝ่ายแพ้ แต่ทุกฝ่ายเป็นผู้ชนะ คือ ได้ประโยชน์ด้วยกันทั้งสิ้น การหาทางออกแบบนี้ต้องเริ่มจากการศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาใหม่ โดยการเอาใจเขามาใส่ใจเรา ให้ความเคารพความคิดเห็นและการแสดงออกของฝ่ายอื่นๆ สลักภาพลบของฝ่ายที่มี ความเห็นแตกต่าง ใช้มุมมองจากฝ่ายตรงข้ามเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์และการใช้เหตุผลของฝ่ายตนเอง เพื่อให้เกิดความเข้าใจและมองรอบด้าน มากขึ้น และหาทางออกที่ทุกฝ่ายเห็นประโยชน์ร่วมกันได้มากขึ้น

การหาทางออกแบบนี้เป็นการปรับเปลี่ยนมุมมองและแนวคิด เพื่อให้ตอบสนองความต้องการของทุกฝ่ายได้ในเวลาเดียวกัน นอกจากนั้น ยังเป็นการประนีประนอมและเสียสละให้กันและกัน โดยยึดหลักที่ว่า ฝ่ายที่ได้ประโยชน์มากในครั้งนี้จะต้องยอมยอมให้ฝ่ายอื่นๆ บ้างในครั้งต่อไป

4 การใช้บุคคลที่สามเป็นตัวกลาง

หากความขัดแย้งลุกลามมากขึ้นจนกระทั่งไม่สามารถจะร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาความขัดแย้งและหาทางออกแบบ “ชนะทุกฝ่าย” ได้ อาจจะต้องขอร้องให้บุคคลที่สามที่มีประสบการณ์ในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้ง มีความเป็นกลาง และทุกฝ่ายให้การยอมรับมาช่วยทำให้สถานการณ์ความขัดแย้ง คลี่คลายลงและหาทางออกที่เหมาะสมได้

การใช้บุคคลที่สามเป็นตัวกลางมีหลายรูปแบบ ในที่นี้จะกล่าวถึง 3 รูปแบบ เรียงไปตามความสำคัญและอิทธิพลของบุคคลที่สาม คือ

รูปแบบที่ 1 : การใช้บุคคลที่สามเพื่อสร้างความอ่อนอ่อนผ่อนปรน และลดความตึงเครียด

คือการเชิญบุคคลที่สามที่มีความสามารถและประสบการณ์ในการเป็นวิทยากรการประชุม มาช่วยจัดการประชุมพูดคุยปรึกษาหารืออย่างสร้างสรรค์ โดยลำดับความสำคัญของประเด็นต่างๆ และจัดวาระการประชุมให้เหมาะสม รวมทั้งช่วยกระตุ้นให้แต่ละฝ่ายแสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยและเท่าเทียม ไม่ตอกย้ำความแตกต่างซึ่งจะทำให้ปัญหาความขัดแย้งบานปลาย บทบาทของบุคคลที่สามคือคนกลางช่วยทำให้เกิดการสื่อสาร วิทยากรมีหน้าที่จำกัดในการดำเนินงานประชุมในแต่ละครั้ง และไม่ต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ

รูปแบบที่ 2 : การใช้บุคคลที่สามเพื่อสร้างการเจรจาต่อรอง

คือการเชิญบุคคลที่สามที่เป็นคนกลาง ได้รับการยอมรับและไว้วางใจจากทั้งสองฝ่ายมาช่วยในการเจรจาและประนีประนอม บุคคลที่สามนี้ต้องมีทักษะในการช่วยแก้ไขความขัดแย้ง มีความใจเย็น มีความรอบรู้ เชี่ยวชาญในเรื่องที่เจรจาพูดคุย และควรจะคุ้นเคยกับวิถีวัฒนธรรม บรรทัดฐานของผู้คนในท้องถิ่นด้วย

บุคคลที่สามนี้จะช่วยกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น รวมทั้งช่วยค้นหาทางเลือกที่เป็นไปได้ ประสบการณ์ของบุคคลที่สามจะช่วยให้มีการประเมินสถานการณ์ วิเคราะห์ถึงทางออก และช่วยให้มีการเจรจาต่อรอง โดยส่งเสริมความพยายามหาข้อตกลงแบบ "ชนะทุกฝ่าย" บุคคลที่สามที่เข้ามาช่วยในการเจรจาต่อรองจึงมีบทบาทมากกว่าในแบบแรกที่ช่วยในการโอนอ่อนผ่อนปรนและการลดความตึงเครียด

รูปแบบที่ 3 : การใช้บุคคลที่สามเพื่อช่วยรวบรวมข้อมูลและนำเสนอทางเลือก

ในกรณีที่มีความขัดแย้งบานปลายและลุกลามไปมากจนกระทั่งผู้เกี่ยวข้องแต่ละฝ่ายไม่ต้องการพูดคุยเจรจากัน อาจจะต้องพึ่งพาคณะบุคคลที่สามที่เป็นกลาง ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายมีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับท้องถิ่นและประเด็นความขัดแย้งมาช่วยรวบรวมข้อมูลจากทุกฝ่าย สรุปประเด็นปัญหาและนำเสนอทางเลือกในการแก้ปัญหา บุคคลที่สามนี้อาจจะมีหรือไม่มีอำนาจตัดสินใจก็ได้ แล้วแต่จะตกลงกัน

แต่เมื่อถึงขั้นต้องใช้รูปแบบนี้ ก็หมายความว่าท้องถิ่นแทบจะหมดความสามารถในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและการส่งเสริมความหลากหลายทางความคิดแล้ว เพราะต้องอาศัยบุคคลที่สามมาช่วยนำเสนอทางเลือกให้

การใช้บุคคลที่สามมาช่วยบรรเทาและแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งยังมีอีกหลายรูปแบบ ท้องถิ่นอาจจะหารูปแบบต่างๆ มาเลือกหรือดัดแปลงใช้ตามความเหมาะสม หากคิดว่าปัญหาต้องการความรู้ทางเทคนิคหรือวิชาการในการช่วยแก้ไข อาจจะเชิญนักวิชาการมาช่วยวิเคราะห์และให้คำปรึกษา อย่างไรก็ตามก็ต้องตระหนักว่าหัวใจของการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์การส่วนท้องถิ่นนั้น หมายรวมถึงการมีส่วนร่วมในการแก้ไขและหาทางออกกับปัญหาต่างๆ รวมทั้งปัญหาความขัดแย้งด้วย ดังนั้น ท้องถิ่นต้องพยายามหาทางออกด้วยตัวเองก่อนที่จะเชิญบุคคลที่สามเข้ามาช่วยแก้ไข นอกจากนี้ ท้องถิ่นยังอาจจะมีการอบวฒนธรรมประเพณีซึ่งมีกลไก

ในการแก้ปัญหาในแบบของตนเองอยู่แล้ว จึงควรจะนำ "ทุนทางสังคม" คือ
แนวปฏิบัติหรือจารีตนั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

7. การมีส่วนร่วมติดตาม

ตรวจสอบ

หลังจากที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้ามาร่วมในการหาวิสัยทัศน์ กำหนดเป้าหมาย วางแผน และดำเนินงานอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติแล้ว จำเป็นต้องมีการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานว่าเป็นไปตามที่วางแผน หรือคาดหวังไว้หรือไม่ เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงการดำเนินงาน หรือขยายการดำเนินงาน นอกจากนี้ ต้องมีการเผยแพร่ ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับข้อสรุป ผลการดำเนินงานให้ประชาชนทั่วไปในท้องถิ่นได้รับทราบ และกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1 การมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล

การติดตามตรวจสอบประเมินผลการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาตินั้นทำได้โดยพิจารณาการบรรลุวัตถุประสงค์และวิสัยทัศน์ที่ตั้งไว้ การประเมินจุดแข็งจุดอ่อน การทบทวนความก้าวหน้า และการสร้างตัวชี้วัดเพื่อการติดตามตรวจสอบ ซึ่งควรจะเป็น ตัวชี้วัดที่สร้างขึ้นร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง ตัวชี้วัดเหล่านี้เป็นตัวแทนของสิ่งที่เป็นนามธรรมเพื่อการวิเคราะห์และติดตามผล ค่าของตัวชี้วัดจะแสดงเป็นตัวเลข ในลักษณะของร้อยละ อัตราส่วน สัดส่วน อัตรา ค่าเฉลี่ย และจำนวน ซึ่งครอบคลุมถึงการจัดลำดับ หรือการให้คะแนนด้วย

สาระสำคัญ	ตัวชี้วัด	แหล่งข้อมูล	เงื่อนไขความสำเร็จ
เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์		
กิจกรรม		
ทรัพยากร (input)		
ผลผลิต (output)		

๒ การเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลแก่ประชาชนในท้องถิ่น

1. การเผยแพร่ข้อมูลเพื่อกระตุ้นการติดตามตรวจสอบ

ปัจจัยหนึ่งที่จะกระตุ้นให้มีการติดตามตรวจสอบได้อย่างกว้างขวางขึ้น คือ การเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแหล่งธรรมชาติเพื่อให้เกิดการรับรู้ในวงกว้าง คือ ให้ประชาชนในท้องถิ่นที่ไม่มีโอกาสเข้าประชุมร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้โดยตรงได้รับทราบ ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารนั้นต้องใช้ภาษาและรูปแบบที่ประชาชนเข้าใจได้ง่ายและถนัดที่จะรับ สังคมไทยโดยเฉพาะสังคมชนบทไม่เน้นที่การอ่าน ดังนั้น ต้องมีวิธีการสื่อที่เหมาะสม โดยใช้สื่อพื้นบ้านหรือสื่อบุคคล

การประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นหรือพูดคุยปรึกษาหารือทุกครั้งต้องมีรายงานการประชุม ซึ่งนอกจากจะเป็นบันทึกที่ช่วยให้สามารถติดตามรายละเอียดข้อเสนอแนะต่างๆ ได้แล้ว ยังเป็นข้อมูลที่จะต้องสื่อสารเผยแพร่ไปยังประชาชนท้องถิ่น เพื่อให้ทราบข่าวคราวความคืบหน้าต่างๆ และเพื่อให้ร่วมกันติดตามตรวจสอบ ประเมินผล ให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงได้ ท้องถิ่นควรที่จะสร้างกลไกเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเหล่านี้ด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. การส่งเสริมความตระหนักในคุณค่าของแหล่งธรรมชาติ

เมื่อได้วิสัยทัศน์ เป้าหมาย และหลักการในการจัดการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติแล้ว ต้องมีการส่งเสริมให้ประชาชนได้ตระหนักและเห็นถึงคุณค่าของแหล่งธรรมชาตินั้นๆ มากขึ้น ในขณะที่เดียวกันต้องเสริมสร้างความเข้าใจด้วยว่า หลักการของการอนุรักษ์นั้นต้องรวมไปถึงการสงวนรักษาและการใช้ประโยชน์โดยไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรม รู้จักการตัดสินใจที่ถูกต้อง รู้จักหวงแหนและคอยดูแลเป็นหูเป็นตาไม่ให้ถูกทำลาย หรือทำให้เกิดความเสื่อมโทรม

การส่งเสริมการศึกษาวิจัย การเรียนรู้ เป็นสิ่งที่ยังมีอยู่น้อยมากในสังคมไทย สำหรับนักท่องเที่ยว การเยี่ยมชมแหล่งธรรมชาติต่างๆ มักจะเน้นที่การพักผ่อนหย่อนใจ ความบันเทิงและเพลิดเพลิน สำหรับหน่วยงานบริหารจัดการ การดูแลแหล่งธรรมชาติก็มักจะเน้นที่สภาพกายภาพของพื้นที่ การก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการนักท่องเที่ยว

ดังนั้น ปรัชญาที่ขาดหายไปในการบริหารจัดการ คือ การส่งเสริมการศึกษาวิจัย เรียนรู้ สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติ ซึ่งทำได้โดยการส่งเสริมการศึกษารวบรวมข้อมูล การจัดทำศูนย์ข้อมูล เอกสารเผยแพร่เกี่ยวกับสถานที่ การสร้างบุคคลที่มีความรอบรู้เกี่ยวกับแหล่งธรรมชาติ การให้ข้อมูลกับผู้ที่มาเยี่ยมชม การจัดกิจกรรมอนุรักษ์ ฯลฯ ในปัจจุบัน สถาบันการศึกษาท้องถิ่นมักจะมีการค้นคว้าหาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งธรรมชาติต่างๆ อยู่แล้ว ดังนั้น ควรจะมีการนำข้อมูล จากการศึกษาวิจัยนั้นๆ มาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์

ชุมชนท้องถิ่นจะต้องเข้ามามีบทบาทสนับสนุนการอนุรักษ์ การติดตามตรวจสอบ และการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ ทั้งนี้ อาจจะเข้ามามีส่วนร่วมในรูปของกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน ฯลฯ หากแหล่งธรรมชาติมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ก็จะเป็นโอกาสที่ดีต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยอาจจะจัดให้มีโครงการมัคคุเทศก์ท้องถิ่น โครงการเยาวชนคนรักถิ่น ตลอดจนการส่งเสริมกลุ่มอาชีพของคนในชุมชนเพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นแหล่งรายได้ของท้องถิ่น นอกจากนี้ การเข้าร่วมเครือข่ายการอนุรักษ์ หรือการศึกษาประสบการณ์อนุรักษ์ของท้องถิ่นอื่น ก็เป็นการสร้างพื้นฐานความรู้ที่ทางท้องถิ่นสามารถนำไปปรับใช้เพื่อความเหมาะสมในบริบทสังคมวัฒนธรรมของตนเอง

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. การประสานงานกับองค์กรและหน่วยงานต่างๆ

การประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งหน่วยงานรัฐ และเอกชน เป็นส่วนประกอบสำคัญของการบริหารจัดการและติดตามตรวจสอบ ทั้งชุมชนท้องถิ่น กลุ่มต่างๆ ในชุมชน องค์กรบริหารส่วนตำบล องค์กร เอกชน (เช่น หอการค้า บริษัทห้างร้านต่างๆ) องค์กรพัฒนาเอกชน และ หน่วยงานรัฐหลายๆ หน่วยนับว่าเป็น "ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย" ในการดูแล รักษาแหล่งธรรมชาติ แต่ละกลุ่มแต่ละหน่วยงานมีภาระหน้าที่ ความ เชี่ยวชาญที่แตกต่างกันไป หากได้ผนวกความเชี่ยวชาญเหล่านี้เข้าด้วยกัน เพื่อที่จะผดุงคุณค่าของแหล่งธรรมชาติแล้วก็จะทำให้เกิดพลังที่จะอนุรักษ์ และแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับแหล่งธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อมีตัวแทนของผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมประชุมระดมความคิดเกี่ยวกับการ จัดการและการอนุรักษ์แล้ว ตัวแทนต้องร่วมเผยแพร่ข้อมูลให้องค์กรหรือ หน่วยงานของตนได้รับทราบและรับฟังความคิดเห็นเพื่อมานำเสนอในที่ ประชุมต่อไป

ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น การมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ในท้องถิ่นทำให้การวางแผนและนโยบายผ่านการพิจารณาถ้อยแถลงจาก มุมมองที่หลากหลาย มีการเรียนรู้จากประสบการณ์ของหลายฝ่าย หลีกเลี่ยงการทำงานที่ซ้ำซ้อน ทำให้เกิดความ รู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ และเป็นการเพิ่มขีดความสามารถและพลังของท้องถิ่นในการอนุรักษ์ แหล่งธรรมชาติ

ส่งท้าย

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า จุดประสงค์หลักของคู่มือเล่มนี้คือเพื่อเสนอแนวทางสำหรับการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการบริหารจัดการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติ ผู้ที่สนใจอาจจะเลือกวิธีการและกระบวนการต่างๆ ในคู่มือนี้ไปปรับใช้ให้เหมาะกับสถานการณ์ในท้องถิ่นของตน

ประโยชน์ที่จะได้จากคู่มือนี้คือแนวทางการมีส่วนร่วมที่ครอบคลุมผู้เกี่ยวข้องหลายภาคส่วน รวมทั้งแนวทางการยกระดับการมีส่วนร่วมที่ไม่จำกัดอยู่เพียงการเป็นผู้ดู ผู้รับ และผู้วิพากษ์วิจารณ์เท่านั้น หากในสังคมใด มีผู้วิพากษ์วิจารณ์มากกว่าผู้ลงมือทำแล้ว สังคมนั้นก็ก้าวหน้าไปไม่ได้สักเท่าใด เพราะมีแต่คนให้ความเห็นแต่ไม่มีคนทำ

ดังนั้น สิ่งที่ต้องเน้นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมคือ 1) ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม 2) ระดับการมีส่วนร่วม และ 3) ความต่อเนื่องในการดำเนินงานและการบริหารจัดการ

1) **การกำหนดผู้ที่จะเข้ามามีส่วนร่วม** มีความสำคัญมาก ยังมีผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมหลายๆ ฝ่าย ก็หมายถึงจะยังมีมุมมองที่แตกต่างหลากหลาย มีความเชี่ยวชาญและพลังในหลายๆ ด้าน เมื่อมีภาคีหรือแนวร่วมที่ครอบคลุมมากขึ้น การทำงานจะมีความโปร่งใสมากขึ้น และมีโอกาสประสบความสำเร็จมากขึ้นด้วย

2) **ระดับการมีส่วนร่วม** ในส่วนแรกของคู่มือนี้มีแผนผังแสดงภาพของการมีส่วนร่วม ซึ่งอาจจะมิได้หลายระดับ เช่น ร่วมรับรู้ข้อมูล ร่วม

ในการปรึกษาหารือ ร่วมตัดสินใจ และร่วมวางแผน รวมทั้งควบคุมการ
บริหารจัดการ (ทั้งด้านงานและเงิน) และที่สำคัญคือร่วมลงมือทำงานตาม
ความถนัด และร่วมติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลเพื่อการปรับปรุงงานให้ดี
ขึ้นในอนาคต ท้องถิ่นควรจะ ยกกระตือรือร้นมีส่วนร่วมเพื่อให้กว้างขึ้น (ผู้มี
ส่วนร่วมมากขึ้น ผู้ลงมือทำมากขึ้น) และสูงขึ้น (ระดับการมีส่วนร่วมไม่ติด
อยู่เพียงการรับข้อมูลข่าวสารและวิพากษ์วิจารณ์เท่านั้น แต่สามารถจะร่วม
คิด วางแผน ลงมือทำและตรวจสอบด้วย)

3) *ความต่อเนื่องในการดำเนินงานและการบริหารจัดการ*
ในบทสุดท้ายของคู่มือ มีการพูดถึงการเผยแพร่ข้อมูลแก่ประชาชนใน
ท้องถิ่น การส่งเสริมความตระหนักในคุณค่าของแหล่งธรรมชาติและ
ประสานงานกับองค์กรและหน่วยต่างๆ

ปัจจัยทั้งสามอย่างข้างต้น ประกอบกับความพยายามที่จะ
ยกระดับคุณภาพการมีส่วนร่วมจะช่วยให้การดำเนินงานและการบริหาร
จัดการมีพลังขับเคลื่อนไปสู่จุดหมายหรือสู่วิสัยทัศน์การอนุรักษ์แหล่ง
ธรรมชาติที่ต้องการได้

อีกปัจจัยที่สำคัญและจะประกันความต่อเนื่องในระยะยาวได้คือ
การเปิดโอกาสให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในงานอนุรักษ์ธรรมชาติและ
บรรจุนโยบายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ไว้ในระบบการศึกษา เนื่องจากเยาวชน
เหล่านี้จะกลายเป็นพลังที่สำคัญในการบริหารจัดการอนุรักษ์แหล่ง
ธรรมชาติในอนาคต

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายชื่อหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อม

หน่วยงานราชการ

1. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
92 ซ. พหลโยธิน 7 ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400
โทร : 0-2298-2000 โทรสาร : 0-2298-2002
2. สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
60/1 ซ. พิบูลวัฒนา 7 ถนนพระรามที่ 6 พญาไท กรุงเทพฯ 10400
โทร : 0-2279-7180-9 โทรสาร : 0-2271-3226
3. กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
92 ซ. พหลโยธิน 7 ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400
โทร : 0-2298-2000 โทรสาร : 0-2298-2002 Hotline : 1650
4. กรมทรัพยากรธรณี กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
75/10 ถนนพระรามที่ 6 แขวงราชเทวี เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10400
โทร : 0-2202-3600 โทรสาร : 0-2202-3611
5. กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
49 ซอย 30 ถนนพระราม 6 เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400
โทร : 0-2298-5670-2 โทรสาร : 0-2298-5674
6. กรมทรัพยากรน้ำบาดาล กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
49 ซอย 30 ถนนพระราม 6 เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400
โทร : 0-2298-5714 โทรสาร : 0-2298-5663
7. กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
49 ซอย 30 ถนนพระราม 6 เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400
โทร : 0-2278-8400-19

สถาบันการศึกษา

1. สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อาคารสถาบัน 2 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330
โทร : 0-2218-8218 โทรสาร : 0-2218-8210
2. ภาควิชาวิทยาศาสตร์ทางทะเล คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อาคารคัลม-วิโรบล ชั้น 3 คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330
โทร : 02-2185394 โทรสาร : 2550780
3. สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อาคารวิศิษฐ์ - ประจวบเหมาะ ชั้น 5 ถนนพญาไท ปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330
โทร : 0-2218-7395-8 โทรสาร : 0-2215-5523

4. คณะทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
199 หมู่ 6 ตำบล ห้วยสุลา อำเภอศรีราชา ชลบุรี 20230
โทร : 0-9774-7977
5. คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
มหาวิทยาลัยมหิดล ถนนพุทธมณฑล สาย 4 อำเภอ ศาลายา นครปฐม
โทร : 0-2441-9507-8 โทรสาร : 0-2441-9509-10
6. คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ตู้ ป.ณ. 50 คองหงส์ อำเภอหาดใหญ่ สงขลา 90112
โทร : 0-7428-6810 โทรสาร : 0-7421-2904
7. สำนักวิชาสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรและการพัฒนา สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (AIT)
ตู้ ป.ณ. 4 คลองหลวง ปทุมธานี 12120
โทร : 0-2524-6398

หน่วยงานส่วนภูมิภาค

1. สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 1 (เชียงใหม่)
ศูนย์ราชการจังหวัดเชียงใหม่ ชั้น 2 ตึกอำนวยการกลาง ถ. รัตน ต. ข้างเมือก อ. เมือง เชียงใหม่ 50300
โทร : 0-5335-7992 Hotline : 25553
2. สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 2 (ลำปาง)
ถนนป่าขาม ตำบลพระบาท อำเภอเมือง ลำปาง 52000
โทร : 0-5422-7201 , 0-5421-7337
3. สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 3 (พิษณุโลก)
ถนนพิษณุโลก - หล่มสัก อำเภอวังทอง พิษณุโลก 85130
โทร : 0-5531-1172
4. สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 4 (นครสวรรค์)
323 หมู่ 1 ตำบลเก้าเลี้ยว อำเภอเก้าเลี้ยว นครสวรรค์ 60230
โทร : 0-5629-9373-5
5. สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 6 (นนทบุรี)
ถนนติวานนท์ อำเภอเมือง นนทบุรี 11000
โทร : 0-2968-8396
6. สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 7 (สระบุรี)
ถนนสายคู่ อำเภอพระพุทธบาท สระบุรี 18120
โทร : 0-3626-6163 , 0-3626-7987
7. สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 8 (ราชบุรี)
126 ถนนสมบูรณกุล ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง ราชบุรี 70000
โทร : 0-3233-7310 , 0-3231-5395-6

8. สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 10 (ขอนแก่น)
168/122-123 ถนนประชาสโมสร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง ขอนแก่น 40000
โทร : 0-4324-6772-3
9. สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 11 (นครราชสีมา)
ถนนพลล้าน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง นครราชสีมา 30000
โทร : 0-4428-5071 , 0-4424-2396
10. สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 12 (อุบลราชธานี)
ถนนพรหมเทพ อำเภอเมือง อุบลราชธานี 34000
โทร : 0-4528-5071 , 0-4528-5073
11. สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 13 (ชลบุรี)
ถนนพระยาสุริยง อำเภอเมือง ชลบุรี 20000
โทร : 0-3827-6909 , 0-3828-2381
12. สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 14 (สุราษฎร์ธานี)
ถนนวัดโพธิ์ ตำบลมะขามเตี้ย สุราษฎร์ธานี 84000
โทร : 0-7727-2789, 0-7722-3105
13. สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 16
สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 16 ถนนกาญจนวนิช ตำบลเขาสุปาย อำเภอเมือง สงขลา 90000
โทร : 0-7431-1882 โทรสาร : 0-7431-3419

องค์กรเอกชน

1. มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร
693 อาคาร 4 กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ยศเส ถ. น้ำพุเมือง ศาลองภนภาค เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ 10100
โทร : 0-2224-7838-40
2. มูลนิธิโลกสีเขียว
396 ถนนมหาสาร ท้ายเขื่อน กรุงเทพฯ 10200
โทร : 0-2225-4963 โทรสาร : 0-225-3861
3. มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์
251/88-90 หมู่บ้านถาวรวิศาล ถนนพหลโยธิน แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10220
โทร : 0-2521-3435 โทรสาร : 0-2552-6083
4. กรีนพีซ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (สำนักงานประเทศไทย)
ห้อง C202 ซ. สายลม (พหลโยธิน 8) สามเสนใน พญาไท กรุงเทพฯ 10400
โทร : 0- 2272-7100-2 โทรสาร : 0-2271-4342
14. สมาคมสร้างสรรค์ไทย (ตาวีเศษ)
323 อาคารยูไนเต็ดเซ็นเตอร์ ชั้น 16 ถนนสีลม บางรัก กรุงเทพฯ 10500
โทร : 0-2231-4257

15. มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI)
565 ซอยรามคำแหง 39 (เทพศิลา 1) ถนนรามคำแหง วังทองหลาง บางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
โทร : 0-2718-5460 โทรสาร : 0-2718-5461-2
16. สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
210 โรงกลั่นบางจาก อาคาร 4 ถ. สุขุมวิท 64 แขวงสวนหลวง เขตประเวศ กรุงเทพฯ 10250
โทร : 0-2331-0047 โทรสาร : 0-2742-9697
17. สมาคมนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่นและธรรมชาติ
8/56 ซอยลาดพร้าว 23 ถนนลาดพร้าว แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ
โทร : 0-2589-4193, 0-2589-3839
18. คณะกรรมการวิชาการสาขาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม
คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วังใหม่ ปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330
โทร : 0-2251-2504 โทรสาร : 0-2251-2506
19. คณะกรรมการสาขาอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและป้องกันมลภาวะ
150 ถนนราชบพิธ เสาชิงช้า กรุงเทพฯ 10200
โทร : 0-2225-0086 ต่อ 144-145 โทรสาร : 0-2225-3372

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

นฤมล อรุโณทัย

- 2545 "ข้อสังเกตจากประสบการณ์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็น "การมีส่วนร่วม" รายงานนำเสนอในการประชุมประจำปีของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง "การวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับทิศทางของสังคมไทย" ห้องประชุมจุมภฏ-พันธุ์ทิพย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 20 มิถุนายน 2545

วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และ สุรียา วีรวงศ์

- 2543 คู่มือการประเมินผลโครงการ กรุงเทพฯ: โครงการฝึกอบรม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

- 2543 เอกสารประกอบการฝึกอบรมด้านวนศาสตร์ชุมชน กรุงเทพฯ: บริษัทจุดทองจำกัด

สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาชนบท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- 2540 ของฝากสำหรับผู้นำการประชุมวางแผนพัฒนาตำบล เอกสารประกอบการอบรมผู้นำการประชุมวางแผนพัฒนาตำบล โครงการศึกษารูปแบบและแนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์การบริหารส่วนตำบล ระยะที่ 2

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- 2545 คู่มือการเก็บข้อมูลภาคสนามและเทคนิคการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 2545 คู่มือวิทยากรชุมชน การสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและการพัฒนาสังคมโดยชุมชนมีส่วนร่วม กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Environmental Department, The International Bank for Reconstruction and Development, THE WORLD BANK

1996 World Bank Participation Sourcebook. Washington D.C.: The World Bank

คณะอนุกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม

1. นายวทัญญู ณ ถลาง	ประธานอนุกรรมการ
2. นายสุวิษณุ รัศมีภูติ	รองประธานอนุกรรมการคนที่ 1
3. นายประสงค์ เขี่ยมอนันต์	รองประธานอนุกรรมการคนที่ 2
4. ผู้อำนวยการสำนักงานประมาณ หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
5. อธิบดีกรมการปกครอง หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
6. อธิบดีกรมการผังเมือง หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
7. อธิบดีกรมที่ดิน หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
8. อธิบดีกรมธนารักษ์ หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
9. อธิบดีกรมป่าไม้ หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
10. อธิบดีกรมประมง หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
11. อธิบดีกรมทรัพยากรธรณี หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
12. อธิบดีกรมศิลปากร หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
13. อธิบดีกรมทางหลวง หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
14. เลขาธิการสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
15. ผู้ว่าราชการจังหวัดแห่งประเทศไทย หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
16. นายกลสมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
17. นายกลสมาคมนักผังเมืองไทย หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
18. เลขาธิการมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
19. นายนิจ ใหญ่ธีระนันท์	อนุกรรมการ
20. นายอุรา สุนทรสารทูล	อนุกรรมการ
21. นายบุญญวัฒน์ ทิพทัส	อนุกรรมการ
22. เจ้าหน้าที่สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม	อนุกรรมการและเลขานุการ
23. เจ้าหน้าที่สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
24. เจ้าหน้าที่สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะผู้ศึกษาโครงการ

ที่ปรึกษาโครงการ	ผศ.ดร. สุรพล สุตาวรา
หัวหน้าโครงการ	ผศ.ดร. ทวีวงศ์ ศรีบุรี
การประสานงานโครงการ	นายทรงกฤษณ์ ประภักดิ์
การอนุรักษ์และการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ	ผศ.ดร. สุรพล สุตาวรา ผศ.ดร. ทวีวงศ์ ศรีบุรี
การควบคุม ป้องกัน และการติดตามตรวจสอบ คุณภาพสิ่งแวดล้อม	นายธีรพล คังคะเกตุ นายทรงกฤษณ์ ประภักดิ์
ธรรมชาติวิทยา	ผศ.ดร. กำธร อธิคุปต์
นิเวศวิทยา	ผศ.ดร. อาจอง ประทัดสุนทรสาร
การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งธรรมชาติทางทะเล	อ. ดร. ศุภิชัย ตั้งใจตรง อ.อิษณิกา พรหมทอง
ระบบข้อมูลและสารสนเทศทางภูมิศาสตร์	รศ. น่องศรี จันทร์ขาว
การท่องเที่ยว	ผศ.ดร. ทวีวงศ์ ศรีบุรี ผศ.ดร. สุลักษณ์ ศรีบุรี
การประสานงานองค์กรท้องถิ่น และการสร้างกลไกเครือข่าย การประชาสัมพันธ์	ดร. นฤมล อรุโณทัย ผศ.ดร. ทวีวงศ์ ศรีบุรี
เศรษฐศาสตร์ สังคมเศรษฐกิจ และการมีส่วนร่วมของประชาชน	นางพักตร์วิมล เพ็ญล้ำเลิศ
การให้ประโยชน์ที่ดิน	นายลือชัย คุรน้อย
การประชาสัมพันธ์	ดร. นฤมล อรุโณทัย
ผู้ช่วยวิจัย	นายธนากร ศิริชู นายชรินทร์ ลิ้มเวียงอนันต์ นางสาวปวีณา ต่านกุล